

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет економіки та менеджменту

(повна назва факультету)

Кафедра інформаційної діяльності та соціальних наук

(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

бакалавр

(назва освітнього ступеня)

на тему: **Формування, упорядкування та управління бібліотечними
інформаційними ресурсами в контексті соціокомунікаційних процесів**

Виконав(ла): студент(ка) IV курсу, групи БІЗ-41

спеціальності 029 «Інформаційна справа та

соціальні комунікації»

(шифр і назва спеціальності)

(підпис)

Каспер В.А.

(прізвище та ініціали)

Керівник

(підпис)

Гумен Ю.Є.

(прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Завідувач кафедри

(підпис)

Криськов А.А.

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Тернопіль
2026

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Безпека життєдіяльності			
Основи охорони праці			

7. Дата видачі завдання 22.01.2026**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Історичні етапи формування функцій бібліотек	10.02.2026	виконала
2	Трансформація процесів формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в сучасних умовах	20.02.2026	виконала
3	Особливості управління сучасною бібліотекою: соціокомунікаційний аспект	10.03.2026	виконала
4	Висновки до розділу 1	15.03.2026	виконала
5	Еволюція розвитку Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки	10.04.2026	виконала
6	Формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в Тернопільській обласній універсальній науковій бібліотеці	01.05.2026	виконала
7	Моделювання стратегії управління бібліотечними інформаційними ресурсами Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки	20.05.2026	виконала
8	Висновки до розділу 2	22.05.2026	виконала
9	Безпека життєдіяльності	25.05.2026	виконала
10	Охорона праці	27.05.2026	виконала
11	Висновки до розділу 3	29.05.2026	виконала
12	Висновки	03.06.2026	виконала
13	Перелік використаних джерел	05.06.2026	виконала
14	Додатки	06.06.2026	виконала
15	Вступ	08.06.2026	виконала

Студент

_____ (підпис)

Каспер В.А.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Гумен Ю.Є.

_____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Каспер В.А. Формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в контексті соціокомунікаційних процесів. – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього рівня «бакалавр» за спеціальністю 029 «Інформаційна справа та соціальні комунікації» - Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Тернопіль, 2026.

В кваліфікаційній роботі бакалавра опрацьовано теоретико-методичні засади дослідження функцій бібліотек як соціокомунікаційного інституту: розглянуто історичні етапи формування функцій бібліотек; трансформацію процесів формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в сучасних умовах; досліджено особливості управління сучасною бібліотекою.

Кваліфікаційне дослідження виконано на базі Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки. В роботі розглянуто процеси розвитку книгозбірні. Досліджено особливості формування упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами. Здійснено моделювання стратегії управління бібліотечними інформаційними ресурсами Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки.

Розглянуто вимоги до забезпечення безпеки життєдіяльності та охорони праці в Тернопільській обласній універсальній науковій бібліотеці.

Ключові слова: бібліотека, книгозбірня, бібліотечні інформаційні ресурси, електронний каталог, медіапростір, соціальні мережі, локальні інформаційні ресурси, просторова модель бібліотеки, цифрові технології

ANNOTATION

Kasper V. Formation, arrangement and management of library information resources in the context of socio-communication processes. – Manuscript.

Research for obtaining the educational level «bachelor» in the specialty 029 «Information business and social communications» - Ternopil National Technical University named after Ivan Pulyuy. – Ternopil, 2026.

In the qualification work of the bachelor, the theoretical and methodological principles of the study of the functions of libraries as a socio-communication institute are worked out: the historical stages of the formation of library functions are considered; transformation of the processes of formation, arrangement and management of library information resources in modern conditions; the peculiarities of modern library management are investigated.

The qualification study was carried out on the basis of the Ternopil Regional Universal Scientific Library. The work examines the processes of book collection development. Peculiarities of the formation of arrangement and management of library information resources have been studied. Modeling of the strategy of management of library information resources of the Ternopil Regional Universal Scientific Library was carried out.

The requirements for ensuring life safety and labor protection in the Ternopil Regional Universal Scientific Library are considered.

Key words: *library, book collection, library information resources, electronic catalog, media space, social networks, local information resources, spatial model of the library, digital technologies*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР	7
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІЙ БІБЛІОТЕК ЯК СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНОГО ІНСТИТУТУ	13
1.1. Історичні етапи формування функцій бібліотек	13
1.2. Трансформація процесів формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в сучасних умовах	20
1.3. Особливості управління сучасною бібліотекою: соціокомунікаційний аспект	28
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕЧНИМИ ІНФОРМАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ	36
2.1. Еволюція розвитку Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки	36
2.2. Формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в Тернопільській обласній універсальній науковій бібліотеці	43
2.3. Моделювання стратегії управління бібліотечними інформаційними ресурсами Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки	48
Висновки до розділу 2	57
Розділ 3. Безпека життєдіяльності, основи охорони праці	60
3.1. Безпека життєдіяльності	60
3.2. Основи охорони праці	62
Висновки до розділу 3	65
ВИСНОВКИ	66
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	75

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР

БІР - бібліотечні інформаційні ресурси

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

ЛІР – локальні інформаційні ресурси

АБІС - автоматизована бібліотечно-інформаційна система

ЕРБ -електронні ресурси бібліотеки

ЕК – електронний каталог

СМ – соціальна мережа

ЕСУ – електронна система управління

СУБ – система управління бібліотекою

ТОУНБ – Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека

ВДС - віртуальна довідкова служба

СУБ - стратегічне управління бібліотекою

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Питання інтелектуального доступу до інформації, що зберігається у бібліотечних фондах, має непересічне значення для збереження історичної і культурної спадщини, просування наукових досліджень, формування цінностей та духовного збагачення суспільства. У різні історичні періоди вона вирішувалась завдяки науковим засадам систематизації літератури, організації та класифікації фондів та створенню науково-пошукового апарату – системи каталогів, картотек, науково-довідкових та бібліографічних видань, і була цілком залежною від поширених у суспільстві в різні періоди технологій.

Епоха інформаційного суспільства, починаючи з другої половини ХХ ст., тісно пов'язана з динамічним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, які на сьогодні мають надзвичайно великі можливості. Виникнення сучасних електронних засобів збереження і поширення інформації дало змогу подолати істотні обмеження попередніх форм комунікативної взаємодії. Створено умови для прискореного розвитку суспільства, впровадження інформаційних технологій формування та управління інформацією. Бібліотека у цьому контексті набуває особливого значення як інформаційно-комунікаційна інституція, яка здійснює низку соціокомунікаційних зв'язків та швидко розвиває свої функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в контексті соціокомунікаційних процесів знайшли відображення в наукових дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

Лобузін К. [1] у своїй монографії дослідила шляхи вирішення проблеми актуалізації та інтелектуального доступу до масивів історико-культурної та наукової інформації, що зберігається в документальних джерелах бібліотечних фондів.

Кравець Л.О. [4] в рамках дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії дослідила питання еволюції функцій бібліотек в умовах суспільних трансформацій. В роботі виявлено основні етапи осучаснення системи

функцій бібліотек України під впливом суспільних трансформацій, розкрито тренди та особливості адаптації функцій бібліотек відповідно до потреб сучасного користувача, обґрунтовано закономірність прискорення темпів диверсифікації функцій бібліотек в умовах соціальних потрясінь.

Питання наукової організації управління системними трансформаціями бібліотек відображено в дослідженні Давидової І.О. [6]. Еволюцію розвитку бібліотечної справи в Україні розглянуто в публікації Кудлай В.О. [9.] Горбань Ю. [10] та Чумак Є. [11] досліджували цифрову трансформацію функцій вітчизняних бібліотек в умовах глобалізаційних процесів.

Особливості каталогізації електронних ресурсів досліджено в наукових працях Антоненко І. та Баркової О. [12].

Науковці Добровольська В. та Черник Л. [19], розкриваючи трансформацію діяльності сучасних бібліотек в епоху входження в соціокультурне середовище, досліджували особливості організації бібліотечного онлайн-простору.

Особливості управління бібліотекою в умовах сучасних цифрових та соціокультурних трансформацій досліджено Ніколаєнко Н. [20] та Биркович Т.І. [21], Бруй О. [22], Анісімовою О. та Яворською Т. [34], Гуменом Ю. [41].

Попри значні напрацювання в сфері формування, упорядкування та управління бібліотечними ресурсами слід звернути увагу на той факт, що сучасні умови функціонування бібліотек, потреби та запити користувачів постійно змінюються, тому здобуті сьогодні конкурентні переваги завтра вже можуть бути неконкурентоспроможними, що потребує системного пошуку нових рішень.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційного дослідження є визначення особливості формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в контексті соціокомунікаційних процесів. Дослідження проведено на прикладі Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки. З метою досягнення визначено мети в роботі вирішено ряд завдань:

- опрацьовано теоретико-методичні засади дослідження функцій бібліотек як соціокомунікаційного інституту;

- вивчено історію розвитку Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки. Розглянуто організаційну структуру книгозбірні;

- досліджено особливості формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в Тернопільській обласній універсальній науковій бібліотеці;

- здійснено моделювання стратегії управління бібліотечними інформаційними ресурсами в Тернопільській обласній універсальній науковій бібліотеці;

- розглянуто питання забезпечення життєдіяльності та охорони праці в книгозбірні.

Об'єктом дослідження є діяльність Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки в сфері формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні підходи до формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в умовах сучасного інформаційного суспільства. Формування концепції просторової моделі Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки.

Методи дослідження. Дослідження ґрунтується на застосуванні комплексу наукових підходів (соціокомунікаційного, системного, інформаційного, історичного, компаративного) та методів (класифікаційного, контент-аналізу сайтів бібліотек, термінологічного аналізу, джерелознавчого пошуку), які допомогли виявити сутність функцій бібліотеки як системи, фактори, що визначають зміст та особливості реалізації функцій бібліотеки, обґрунтувати вектори диверсифікації в умовах прогресивних та регресивних впливів зовнішнього середовища. Доведено, що під впливом зовнішніх чинників, серед яких суспільно-політичні зміни, стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, глобалізація, цифровізація усіх сфер життя, орієнтація на загальноцивілізаційні цінності нового змісту і проявів набули такі традиційні функції бібліотек. Термінологічний аналіз було використано для уточнення

понятійного апарату; класифікаційний – для доповнення класифікації функцій бібліотек; джерелознавчий пошук – для дослідження наукових поглядів на об’єкт дослідження; контент-аналіз офіційних сайтів бібліотек України – для з’ясування векторів диверсифікації та особливостей реалізації напрямів діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні та розробці комплексу теоретичних, концептуальних, методичних і практичних рішень щодо формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами:

– запропоновано класифікацію бібліотечно-інформаційних ресурсів залежно від використання інформаційно-комунікаційних технологій: традиційні (до 1990-х рр.); інноваційні (1990-2010 рр.); новітні (з 2010 р. і по теперішній час);

- в роботі розроблено комплекс заходів для моделювання стратегії управління бібліотечними інформаційними ресурсами Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки. Здійснено стратегічний аналіз ефективності управління бібліотечними інформаційними ресурсами за допомогою матриці VCS, визначено, що продукти, послуги і сервіси бібліотеки представлені у всіх секторах матриці, що потребує визначення пріоритетних напрямів розвитку. Для неперспективних продуктів пропонується застосувати процедуру модернізації або стратегію елімінації (виведення з ринку).

- з метою покращення якості обслуговування в роботі запропоновано автоматизовану web-систему управління бібліотекою, користування якою дозволить оперативно отримати актуальну інформацію про наявну літературу та можливість здійснити її бронювання. Система має панель адміністратора, що забезпечує ефективне управління літературою та користувачами, надає можливість переглядати звітність, оприлюднює рейтинг літератури за різними жанрами і часовими проміжками.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності проведення всебічного стратегічного аналізу діяльності книгозбірні з метою визначення векторів розвитку та моделюванні стратегії управління

бібліотечними інформаційними ресурсами Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення дослідження розглядалися й обговорювались на Міжнародній науково-практичній студентській конференції:

Гумен Ю., Каспер В. Управління бібліотечними інформаційними ресурсами. Матеріали VI Міжнар. наук. конф. «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки», 23-24 кві April, 2026. Т.: ФОП Осадца Ю. В, 2026. С. 99–100. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/52063>

Публікації. За результатами дослідження опубліковано одну публікацію загальним обсягом 0,2 др. арк.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається з вступу, 3-ох розділів, висновків, загальним обсягом 80 сторінок основного тексту, а також 1 таблиці і 4 рисунків, переліку використаних джерел з 45 позицій і 7 додатків (обсягом 6 сторінок).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІЙ БІБЛІОТЕК ЯК СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНОГО ІНСТИТУТУ

1.1. Історичні етапи формування функцій бібліотек

Перші згадки про бібліотеки походять ще з часів Стародавнього Сходу. Саме в місті Ніппур, під час археологічних розкопок, було знайдено першу бібліотеку. За свідченнями науковців, вік цієї бібліотеки становить 2,5 тис. років до н.е. Також свідчення розвитку бібліотечної справи було знайдено в Єгипті в гробниці фараона за часів Рамсеса II.

Найвідомішою давньосхідною бібліотекою є збори клинописних табличок, що знайдені в палаці ассірійського царя Ашшурбанипала Ніневії VII ст. до н.е.

Перша публічна бібліотека у стародавній Греції була заснована у Гераклеї у IV ст. до н.е.

Широко відомим є Олександрійське зібрання книг, створене Птолемеєм (часи Античності), де зберігалось орієнтовно 700 тис. різноманітних документів (III ст. до н.е.). Олександрійська бібліотека була частиною музею і на ті часи виступала своєрідним центром освіти і науки.

В часи Середньовіччя значна роль, як бібліотечним центрам, відводилась монастирям. Монахи переписували святе письмо, а також твори античних письменників, науковців. Так, наприклад, монастир імені Флоріана святого налічував близько 30 тис. творів.

Слід зазначити, що стародавніх часів бібліотеки не були публічними, адже освічених людей було мало, а книги дуже дорогими, читачами здебільшого були фараони, жреці, багатії.

Книги за тих часів мали надзвичайно велику цінність, вони були доволі масивними, мали високу ціну, їх приковували ланцюгами до книжкових полиць.

Виникнення друкарства дало значний поштовх до розвитку бібліотечної справи, бібліотеки змогли значно розширити свої фонди, збільшилась кількість освічених людей, що призвело до стрімкого зростання попиту на книги.

Справжня історія розвитку бібліотечної справи та і виникнення самого слова «бібліотека» (книгозбірня) походить з Греції (Еллади). Ще у V ст. до н.е. освічені греки почали збирати приватні бібліотеки. Однією з перших потужних бібліотек тих часів була бібліотека поета Еврірідома, також славилась бібліотека Аристотеля, яка налічувала 30 тис. сувоїв.

Перші бібліотеки в Україні утворились в період правління князя Ярослава Мудрого (1019-1054 рр.), при дворі якого перекладалися книги, привезені ним з Греції і Болгарії. Саме Ярослав Мудрий є засновником першої державної бібліотеки, яку було розміщено на території Софійського собору.

Першу публічну книгозбірню в Україні було відкрито у 1830 р. в Одесі. А найстарішою бібліотекою в Україні, яка і по сьогоднішній день функціонує, є бібліотека Львівського університету, яка розпочала свою діяльність ще у 1608 р.

Найбільшою Центральною науковою бібліотекою в Україні є бібліотека ім. В.І. Вернадського НАН України, яка містить 13 млн. од. зберігань [2].

Бібліотека, або ж книгозбірня, - за тлумаченням Вікіпедія - це культурно-освітній заклад, функцією якого є збирання рукописних і друкованих документів, опрацювання (упорядкування) цих документів та відображення їх у каталогах, а також організація зберігання та надання в користування читачам [3].

Суспільний розвиток призводить до змін в бібліотечній сфері, бібліотеки еволюціонують, трансформуються та адаптуються до потреб суспільства.

Щодо українських бібліотек, то слід зазначити, що з другої половини XIX ст. виконували функцію співучасників націєформуючих процесів. Наприкінці XIX ст. – початку XX ст. бібліотеки по суті стали надкласовим, аполітичним соціальним інститутом та всебічно сприяли розвитку в Україні освіти, науки і культури. Розвиток бібліотек в значній мірі залежав від раціональних потреб держави у певний період. В зазначений період функціонували губернські та намісницькі книгозбірні, а також підпорядковані місцевим органам влади бібліотеки окружних і повітових управлінь. Саме для цього історичного періоду в Україні характерним є посилення значення громадської ініціативи в питаннях розбудови бібліотечної справи.

1917-20 рр. – активна діяльність Центральної Ради, проголошення української державності та розбудова національної культури дали поштовх до динамічного розвитку національної бібліотечної сфери в УНР (Українська Народна Республіка).

1918 р. – утворено Національну бібліотеку Української держави, а також утворилися національні інституції пов'язані з бібліотечною сферою, такі як Книжкова пала України, Всеукраїнська академія наук, бібліографічна комісія, Український науковий інститут книгознавства.

Після поразки української революції бібліотечна справа перейшла у новий етап розвитку – «соціалістичне бібліотечне будівництво», на той час для українських бібліотек характерними були такі функції, як ідеологічна і виховна.

Політичні репресії 1930-х рр. стали руйнівними для української бібліотекознавчої наукової та освітньої школи, було здійснено перерозподіл бібліотечних кадрів на користь «послушників нової влади». Всі напрями розвитку бібліотеки мали бути політично схваленими, в бібліотеках панував ідеологічний контроль. На багато років було втрачено українську ідентичність та співпрацю з провідними світовими бібліотеками. Бібліотека розглядалась як осередок політичної освіти для трудових мас, допоміжні установи системи народної освіти, відбувалась тотальна ідеологізація. Така ситуація тривала до 1990 рр. [4, с. 67-69].

Перші роки здобуття Україною незалежності були складними для бібліотек, значне зменшення і несистематичне фінансування, бібліотеки мали пряму залежність від економічної, політичної та соціокультурної ситуації в країні.

Період ХХ ст. початку ХХІ ст. позначився як період трансформації бібліотечного соціального інституту. Давидова І. зазначає, що в цей період в бібліотечній справі відбуваються організаційно-структурні, управлінські, функціональні та техніко-технологічні зміни. Такі зміни обумовлені процесами інтелектуалізації та інформатизації, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій [6, с. 79].

Перші роки української незалежності характеризуються формуванням та розвитком відкритого демократичного суспільства, поступовим входженням

України у світовий інформаційний простір, відновленням правового простору бібліотечної справи.

В цей історичний період було прийнято багато законодавчих актів, що прямо чи опосередковано мають вплив на розвиток бібліотечної справи, бібліотеки нарешті почали розглядатися як невід'ємна складова національно-культурного розвитку країни, відбулось напрацювання нової інфраструктури, в якій національні книгозбірні посіли пріоритетне місце [7].

Видатною подією для розвитку бібліотечної галузі стало прийняття у 1995 р. Закону «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [8], яким визначено статус бібліотек, організаційні та правові засади функціонування, прописано державну політику щодо розвитку бібліотечної справи. Цим Законом фактично було сформовано підґрунтя для активного розвитку бібліотек. Також в даному Законі прописано, що Національна бібліотека України є провідним культурним, освітнім і науково-інформаційним закладом, який виконує функції координаційного, методичного та науково-дослідного центру з питань бібліографознавства, бібліотекознавства, документознавства та приймає активну участь у формуванні державної політики щодо розвитку бібліотечної сфери.

Ще у 1980-х рр. розпочався процес інформатизації бібліотечних процесів, саме в цей період зародилась ідея автоматизації всіх бібліотек в Україні та впровадження єдиної автоматизованої системи. Впровадження автоматизованої системи значно посилило інформаційну функцію бібліотек.

Завдяки поглибленню професійної співпраці було створено електронний каталог (ЕК) та службу інформаційно-бібліотечного сервісу, сформовано інтегровану базу даних спеціалізованих фондів.

Зі здобуттям Україною незалежності вітчизняні бібліотеки почали динамічно налагоджувати міжнародне співробітництво в сфері формування електронних ресурсів (ЕРБ) у різних сферах. Міжнародне співробітництво сприяло розвитку інформатизації вітчизняних бібліотек, впровадження у бібліотечну справу програмно-технологічних засобів створення та послуговування електронними

ресурсами, створення бібліотечних web-сайтів як частини українського сегменту світового інформаційного простору.

Зі створенням інтегрованих науково-інформаційних ресурсів починає свій розвиток інформатизація вітчизняних бібліотек.

У період 1995-2005 рр. динамічно розвиваються інформаційні технології, що законодавчо закріплюється у правовому полі. З'являється електронна бібліотека.

2006-2012 рр. – формування нового соціокультурного образу книгозбірні, яка б була здатна забезпечувати потреби користувачів у бібліотечно-інформаційних послугах та продуктах інформаційних технологій.

Таким чином було сформовано і продовжує розвиватися сучасний образ бібліотеки як соціокультурного інституту, здатного якісно забезпечувати постійно зростаючі потреби користувачів з врахування розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Тенденції світових процесів розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань вимагали трансформації технологічних та організаційно-методичних основ функціонування українських бібліотек, що потребувало радикальних змін щодо інформаційного забезпечення політичного і економічного розвитку держави. Така трансформація потребувала включення українських бібліотек у світові процеси інтеграції бібліотечних ресурсів і технологій з метою забезпечення розширеного доступу фахівцям бібліотек і користувачам до інформації та забезпечення її використання за призначенням.

На сучасному етапі розвитку пріоритетним напрямом розвитку бібліотек є також забезпечення доступу користувачам до локальних інформаційних ресурсів (ЛІР), розвиток інформаційної культури, усунення інформаційної нерівності суспільства та зростання інформаційної грамотності.

2000-2010 рр. – впровадження інновацій за такими напрямками, як: нормативно-методичний, організаційно-управлінський, техніко-технологічний.

2010-2020 рр. – перехід бібліотек на вітчизняних бібліотек на ІКТ, що забезпечило модернізацію бібліотечних процесів, створення та впровадження

сучасних та принципово відмінних від традиційних алгоритмів автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБІС).

Розвиток ІКТ та цифровізація мають суттєвий вплив і на професійне середовище бібліотеки, яке зазнало значної трансформації. Суттєво змінились і потреби користувачів, сучасному користувачу важливий не лише доступ інформаційних ресурсів, але й комфортність його отримання.

За часів незалежності українськими бібліотеками розвинуто наступні соціальні функції: культурно-просвітницька; виховна; наставницька; інформативна; освітня; меморіальна; комунікативна; дозвіллева (рис. 1.1).

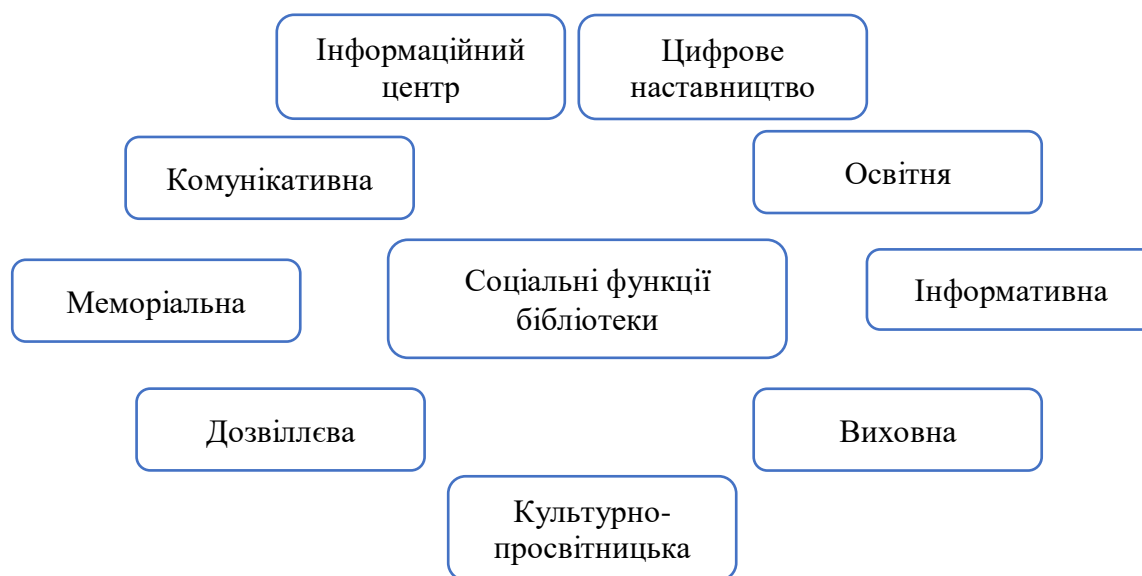

Рисунок 1.1 – Соціальні функції бібліотеки

Сформовано за джерелами [4; 6; 8; 9]

Розглянемо більш детально зазначені функції:

- інформаційна – задоволення запитів користувачів щодо інформації, що стимулює розвиток інтелектуальних здібностей та самоосвіти користувачів;

- комунікативна – розширення можливостей спілкування та обміну інформацією, реалізується за допомогою надання користувачу інформації та надання можливості самостійного пошуку та відбору інформації;

- меморіальна – збереження національної пам'яті;

- дозвіллєва – задоволення потреб користувачів у змістовному дозвіллі, духовному збагаченні, задоволенні естетичних потреб;

- виховна – виконує роль соціалізації, розвиток особистісного потенціалу користувача;

- освітня – засвоєння користувачем систематизованих знань та універсальної культури, що формують світогляд, інформаційне забезпечення навчально-дослідницької діяльності, сприяння розвитку неформальної освіти;

- цифрове наставництво – індивідуальна підтримка від фахівця, формування відкритості до інновацій. Сучасні ринкові умови та стрімкий розвиток технологій вимагають навчання протягом всього життя, для забезпечення такої можливості бібліотеки пропонують користувачам широкий вибір навчальних програм;

- культурно-просвітницька – сприяє формуванню вільного розвитку особистості, залучення до цінностей національної та світових культур;

- інформаційний центр – надання доступу до світових інформаційних ресурсів і баз даних.

Основна функція бібліотеки полягає у забезпеченні користувачам вільного доступу до інформації. Для якісного забезпечення цієї функції українські бібліотеки опановують сучасні інформаційні технології, забезпечують користувачам можливість віддаленого доступу, доступність інформаційних послуг, сприяють підвищенню інформаційної грамотності, тощо.

На сучасному етапі розвитку місія бібліотеки полягає у забезпеченні вільного доступу користувачам до інформації з метою розвитку знань, збереження та примноження документованих знань як цінного суспільного надбання.

На сучасному етапі розвитку відбувається інтенсивне переведення друкованих ресурсів у цифровий формат, створення спеціальних сховищ для зберігання електронної інформації та забезпечення користувачам віддаленого доступу.

Цифровізація бібліотечних фондів та надання віддаленого доступу призводять до зміни потреб і звичаїв користувачів. Традиційне сприйняття бібліотеки як сховища інформації відходить у минуле, що потребує пошуку шляхів

затребуваності бібліотек як ключової ланки у створенні національного інформаційного простору. Необхідним є пошук сучасних затребуваних форм і методів соціокультурної діяльності книгозбірень. Вже на сьогодні бібліотеки практикують започаткування міні-музеїв, театральних гуртків, центрів національних культур, центрів дозвілля для молоді, центрів духовної літератури та інше.

1.2. Трансформація процесів формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в сучасних умовах

Цифрова трансформація процесів формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами передбачає реалізацію ряду складних процесів:

- формування електронних баз даних;
- оцифрування бібліотечних фондів;
- налагодження співпраці з міжнародними інформаційними платформами;
- впровадження автоматизованих систем управління бібліотекою.

Така діяльність українських бібліотек не лише дозволяє зберегти науково-культурну спадщину, а й забезпечує її доступність для користувачів. ЕРБ є доступними для користувачів незалежно від місця їх проживання, часу користування чи фізичних можливостей користувача.

Впровадження цифрових технологій значно розширило і осучаснило функції бібліотеки. Сучасні бібліотеки в своєму розвитку дотримуються принципу переходу від традиційної книгозбірні до динамічного інформаційного центру. Саме бібліотечні установи на сучасному етапі розвитку активно створюють та впроваджують власні інформаційні продукти, формують інформаційний контент та управляють цими процесами.

БІР може бути класифіковано залежно від використання ІКТ:

- традиційні (до 1990 р.);
- інноваційні (1990 – 2010 рр.);

- новітні (з 2010 р. і по теперішній час).

Слід зауважити, що такий поділ є узагальненим, адже темпи впровадження ІКТ в бібліотечну справу є різними в різних бібліотеках залежно від техніко-технологічного потенціалу конкретно взятої бібліотеки, її кадрового складу та стратегії розвитку.

В рахуванням вище зазначеного можна зробити висновки, що електронні БР – це сукупність електронних відомостей, які зібрано, опрацьовано та збережено на бібліотечних серверах. Такі відомості функціонують в режимі онлайн, передаються за допомогою ЕРБ, програмних та мережових засобів, використовуються з метою підвищення якості задоволення інформаційних потреб користувачів.

ЕРБ є сучасними і специфічними бібліотечними об'єктами, які в значній мірі відрізняються від паперових друкованих (чи рукописних) документів, що були довгі роки предметом традиційного опрацювання в бібліотеках. ЕРБ мають певні специфічні характеристики опрацювання: режим доступу, перелік системних вимог, типи носіїв, інформаційний вміст та специфіка взаємодії з користувачем [12].

Переваги електронних ЕРБ чітко проявляються на всіх чотирьох рівнях їх використання:

I рівень – рівень користувача – дозволяє користуватися ЕРБ без обмежень у часі та локації;

II рівень – рівень бібліотеки – значно розширює асортимент продуктів і сервісів, дозволяє залучати до користування ЕРБ географічно віддалену аудиторію, тобто теж відсутні обмеження у часі та локації

III рівень – рівень держави - бібліотека по суті виступає базовою інституцією інформаційної структури суспільства;

IV рівень – національний рівень – надає розширений доступ до фондів бібліотек та сприяє їх інтеграції у світовий інфопростір.

Прикладом сучасних ЕРБ є ЕК (див. Додатки А, Б). ЕК є багатофункціональним за призначенням, користувачі при його використанні не обмежені ні в часі, ні в просторі, інтерфейс каталогу є інтуїтивно зрозумілим, що

робить його зручним в користуванні навіть для початківця. Сучасні ЕК розвиваються у двох напрямках:

- інтеграція бібліотечних ресурсів за допомогою створення зведених ЕК. Такий ЕК функціонує як інтегративна система і є основною точкою доступу до ЕРБ;

- підвищення ефективності та зручності довідко-пошукового апарату ЕК за допомогою розширення бібліографічного запису рубриками, авторитетними файлами, тезаурусом термінів та інше. В якості прикладу в Додатку А подано зведений ЕК публічних бібліотек нашої області, такий ЕК надає можливість пошуку необхідної інформації за класифікаторами та розширеним покажчиком полів.

Найбільшим і найзатребуванішим є проєкт OCLC WorldCat (зведений світовий каталог). OCLC WorldCat надає можливість користуватися документами і матеріалами різних форматів (фізичних і електронних): відео, записи книг, статті науковців, книги, періодичні видання, ноти, музика, культурні артефакти, електронні книги, генеалогічна література, цифрові об'єкти, web-сайти та інше. Ці ресурси зберігаються у 57 тис. бібліотек з 112 країн світу, розміщені ресурси налічують 470 мов.

На сьогоднішній день OCLC WorldCat інтегрований з найбільш популярною пошуковою системою Google.

Цифровізація призводить до трансформації традиційних бібліотечних процесів, на сьогодні вже звичними є оцифрування фондів, включення у бібліотечний обіг інтернет-документів, корпоративна участь бібліотек у створенні галузевих, регіональних та загальнодержавних документних ресурсів, також бібліотеками здійснюється багатофакторна аналітико-синтетична обробка таких ресурсів. У результаті такої взаємодії створюються електронні інформаційні послуги та продукти [13].

Цифровізація сприяла розширенню доступу користувачів до інформаційних ресурсів світу. Функції сучасної бібліотеки визначаються потребами в інформації як окремих сегментів користувачів, так і суспільства в цілому. Користувачі мають

різні запити, потреби і уподобання, тому виникає необхідність забезпечення диференціації їх обслуговування. Користувачами бібліотек є владні структури, громадянське суспільство, великий бізнес та дрібні підприємці, для кожної з перелічених груп важливо мати доступ до релевантної та достовірної аналітики сучасних тенденцій розвитку економічних та суспільно-політичних процесів.

Активізація аналітичної складової діяльності бібліотек, яка стає все більш ефективною завдяки вдосконаленню технологій аналітико-синтетичної обробки великих обсягів інформаційних ресурсів, сформувала передумови для трансформації традиційної інформаційної функції бібліотек у інформаційно-аналітичну [14].

Під впливом динамічного розвитку соціально-економічних трансформацій та ІКТ у бібліотечну справу відбувається «модернізація» функцій бібліотек як культурно-наукових інституції, сутність якої полягає у духовному, культурному та освітньому розвитку суспільства, прищеплення користувачам цінностей української та зарубіжної культури.

Для сучасного етапу розвитку бібліотек є характерним зміна в підході до обслуговування користувачів, від традиційного володіння документом до надання доступу до електронного ресурсу, тобто функцією бібліотеки стає не лише збільшення бібліотечних фондів, а й забезпечення сучасних можливостей доступу до інформації. Сучасна бібліотека, на думку Кузьменко О. і Загуменної В., виходить за власні фізичні межі та переходить у віртуальний простір [13, с. 42].

Основні функції бібліотек, такі як інформаційна, комунікаційна та культурна реалізуються по-різному залежно від специфіки діяльності бібліотеки. Так, книгозбірні національного рівня, отримуючи універсальний або ж галузевий примірник документу, найбільш повно намагаються примножувати свої фонди як зібрання національних документів і забезпечувати їх тривале та якісне зберігання. Саме бібліотеки національного рівня, а таких в Україні вісім, виконують меморіальну функцію, тобто функцію пам'яті, зберігаючи документи для нащадків як національне культурне надбання.

Обласні універсальні бібліотеки, такі як Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека (ТОУНБ), отримуючи місцевий обов'язковий примірник документу, забезпечують його зберігання та виконують на регіональному рівні меморіальну функцію.

Щодо мережі публічних бібліотек, то основну увагу вони концентрують на задоволенні інформаційних потреб та потреб дозвілля для усіх користувачів.

Бібліотеки освітніх закладів зосереджені на інформаційному забезпеченні безпосередньо навчального процесу та залученню здобувачів до наукової роботи.

Щодо галузевих та спеціалізованих бібліотек, то такі бібліотеки орієнтовані на обслуговування спеціалізованих запитів користувачів.

Отже, функції бібліотек конкретизуються залежно від спеціалізації бібліотеки та умов, які висуває користувач. Також крім основних функцій бібліотек можна виділити похідні, до них належать: освітня, навчальна, кумулятивна, рекреаційна, педагогічна, трансляційна, дозвіллева та когнітивна [13, с. 42].

Особливе місце поміж функцій сучасних бібліотек належить освітній, яка за останні роки цифровізації всіх сфер суспільного життя трансформувалась та суттєво посилилась. Сучасні бібліотеки по суті перетворились на хаби цифрової освіти та мають значний потенціал до розвитку.

Особливого значення в сучасних умовах розвитку набуває організація комплексного бібліотечного обслуговування. Так, у 2010 р. фахівці Центру досліджень культурної політики Королівської школи інформаційних та бібліотечних наук, що функціонує при Копенгагенському університеті запропонували інноваційну модель книгозбірні, що отримала назву «Чотири простори». Українські фахівці, заручившись фінансовою підтримкою Українського культурного фонду, розпочали впроваджувати цей проєкт у червні 2020 р.

При впровадженні проєкту в Україні данська модель була дещо змінена з метою адаптації до українських умов. Чотири бібліотечні простори – це натхнення, навчання, події і зустрічі. Щодо даного проєкту, Гранчак Т. зазначає, що всі чотири простори слід розглядати як елементи загального бібліотечного простору, як основний (фундаментальний) елемент моделі гнучкої бібліотеки [15].

На сучасному етапі розвитку бібліотечної сфери, коли активно відбуваються цифровізація та віртуалізація продуктів і послуг, бібліотечний простір фізично виходить за межі бібліотеки та функціонує лише як внутрішній бібліотечний простір, при цьому активно використовуються цифрові ресурси для задоволення інформаційних, освітніх, комунікаційних і дозвіллевих потреб користувачів.

Поява бібліотечних хабів в Україні призвела до переосмислення ролі та функцій бібліотек як культурно-соціальних інституцій. Прикладом може слугувати Перша львівська медіатека, яка за своєю сутністю є сучасним мультимедійним центром у поєднанні з книжковим фондом Центральної міської бібліотеки ім. Л. Українки. Медіатека відрізняється від традиційних бібліотек тим, що окрім звичних друкованих видань, до уваги користувачів пропонуються на інформаційних носіях (відео-, аудіо- та інші). В медіатеці організуються перегляди кінострічок, музичні вечори, бізнес-тренінги, поетичні читання, лекції з історії розвитку театру, заняття іноземною мовою, настільні ігри та інше.

Медіатека позиціонує себе як вільний простір для реалізації громадських ініціатив та обміну думками. Організовано співпрацю з кіноклубом *Silentium*, Львівською школою сучасної музики і джазу, ведеться активна співпраця з громадськими організаціями, впроваджуються програми інтерактивного навчання.

Сучасні бібліотеки орієнтуються на сервісно-клієнтське обслуговування. Прикладом адаптації бібліотек, що зазнали руйнівних наслідків війни може бути Луганська бібліотека, яка наразі функціонує у гібридному форматі, офлайн обслуговує користувачів у Черкасах і як мандрівна бібліотека представлена у Дніпрі, Києві та Ужгороді. Окрім традиційних послуг бібліотека пропонує користувачу лекції на історичну тематику, навчальні тренінги в медійній школі, курси з української мови, клуб програмування для дітей, його-терапію тощо[16].

Сучасні бібліотеки адаптуються до нових запитів користувачів та намагаються бути максимально актуальними. По суті сучасні бібліотеки стали платформами для соціально-корисних ініціатив (як, наприклад, підтримка ВПО) та масштабних освітньо-культурних інновацій (наприклад, проведення курсів української мови, лекцій на історичну тематику, курсів програмування тощо).

Трансформаційні процеси зумовили зміни у як соціальних функціях бібліотеки, так і у організації її простору, дизайну та інтер'єру, організаційної структури. Формується концепція просторової моделі бібліотеки.

Значна увага приділяється використанню сучасних цифрових технологій, залученню інноваційних засобів комунікації. Бібліотеки активно представлені в соціальних мережах Facebook, Instagram, Telegram тощо.

На сучасному етапі розвитку актуальним є впровадження моделі гнучкої бібліотеки – формування конструктивної взаємодії користувача з бібліотекою, тобто побудова навколо БІР системи бібліотечного обслуговування. Під впливом впровадження сучасних технологій і врахування запитів користувачів бібліотека набуває гнучкості через збільшення асортименту бібліотечних продуктів, послуг і сервісів [15, с. 22; 17, с. 26]

Нагальною потребою є побудова сучасних гнучких комунікацій між книгозбірнею та користувачами, залучення користувачів до формування та управління якістю послуг книгозбірні. Адже саме користувачі є носіями очікувань і соціальних запитів [17, с. 28].

Завданням сучасної бібліотеки є не лише забезпечення користувача доступом до інформації, а й формування світогляду та сприяння інтелектуальному розвитку особистості, взаємодія з різними соціальними групами та піднесення рівня освіченості в цих групах. Сучасні книгозбірні перебувають у постійному пошуку альтернативних способів задоволення потреб користувачів, впроваджуючи для цього нові послуги і сервіси.

На сучасному етапі розвитку відбувається активна медіатизація бібліотечного середовища з новими формами комунікації, які більш ефективно за традиційні канали задовольняють інформаційні потреби користувачів.

На сучасному етапі кардинально змінюються підходи до пошуку, опрацювання і зберігання інформації, а також методів і способів надання їх користувачам. Продовжується активне опанування бібліотеками медіапростору [18, с. 108].

Таким чином, відбувається зміна філософії бібліотечної діяльності, формуються нові канали надання інформації та нові моделі комунікації між книгозбірнею і користувачем.

За сучасних умов традиційні функції бібліотеки взаємодоповнюються інноваційними, тобто відбувається інтеграція інформаційної функції книгозбірні з функціями забезпечення користувачам вільного доступу до глобального інформаційного простору. Сучасні бібліотеки мають власне інформаційне представництво (тематичні блоги, сторінки у соціальних мережах (СМ), YouTube-канали), а також електронну інфраструктуру книгозбірні (офіційний web-сайт чи портал).

Сучасні бібліотеки також зосереджені на наданні адресних бібліотечних послуг (волонтерські проекти, благодійна діяльність для ВПО, збір коштів для ЗСУ тощо), тобто відбувається трансформація, відповідно до потреб сьогодення, комунікаційної та організаційної функцій.

Досліджуючи процеси трансформації сучасних бібліотек, Добровольська В. та Черник Л. зазначають, що бібліотечний онлайн-простір орієнтований на задоволення інформаційних потреб користувачів охоплює всі доступні віртуальні канали комунікації: блоги, сайти, сторінки у найбільш затребуваних СМ та інше [19, с. 10].

На сучасному етапі розвитку бібліотечної справи відбувається диверсифікація усієї інформаційно-комунікаційної діяльності книгозбірні з орієнтацією на інформаційні, культурні, освітні, дозвіллеві та інші потреби користувачів, що спричиняє зміну контенту та пропонування користувачу продуктів і нових послуг.

Слід також зауважити, що попри все розмаїття осучаснених функцій бібліотеки, визначальним в умовах складних політичних, економічних, суспільних і технологічних трансформацій є патріотичний вектор, що відповідає виховній функції. Саме патріотичний вектор пропонованих бібліотеками послуг спрямований на формування національної ідентичності та самосвідомості.

1.3. Особливості управління сучасною бібліотекою: соціокомунікаційний аспект

Книгозбірні мають стратегічне значення для досягнення ефективності державного управління в сфері культури, зростання рівня освіченості та саморозвитку суспільства. Саме культурна сфера є основою сучасної держави, що визначається розмаїттям соціальних інститутів, рівнем їх розвитку та здатністю якісно задовольняти відповідні потреби як соціальних спільнот, так і окремих осіб.

Управління бібліотеками в сучасних умовах потребує трансформації, адже традиційні методи і моделі управління вже є неефективними. Більшість бібліотек на сьогоднішній день відійшли від традиційного обслуговування користувачів і значно розширили свої функції змістивши вектор розвитку у бік просторової моделі бібліотеки, що потребує опанування цифрових технологій та впровадження нових послуг і продуктів для задоволення потреб споживача.

Отже, традиційні підходи до управління бібліотекою і в чистому вигляді вже віджили себе, сучасне управління потребує трансформацій, пошуку інноваційних і технологічних рішень, як на державному, так і на регіональному рівнях. Керівництво кожної бібліотечної установи повинно систематично моніторити нові можливості розвитку, запити і потреби користувачів, шукати технічні можливості задоволення цих потреб, мислити на перспективу, розробити план розвитку на стратегічну перспективу з можливістю його коригування.

На трансформацію ринку бібліотечних послуг впливає багато факторів, основними з яких є: розвиток технологій та цифровізація, зміна потреб користувачів, а також економічні, політичні, технологічні та соціальні. В науковому дослідженні Бруй О., досліджуючи стратегії розвитку бібліотек як основу управління ними, наголошує на важливості стратегічного управління, яке орієнтовано на досягнення успіху в довготерміновій перспективі. Автор зазначає, що для досягнення позитивного результату до розроблення стратегії важливо залучати широке коло працівників бібліотеки та постійно здійснювати стратегічну комунікацію з колективом [22, с. 39].

На нашу думку, висновки Бруй О. потребують певного доопрацювання, так вважаємо, що для розроблення ефективної стратегії розвитку бібліотеки до процесу розробки слід залучати не лише працівників бібліотеки, але й в обов'язковому порядку користувачів, адже саме вони формують запит на нові послуги і продукти бібліотеки, саме вони визначають якість обслуговування. Також до розроблення стратегії розвитку бібліотеки необхідно, на нашу думку, залучати фахівців відповідних напрямків (програмування, СМ, аналітики тощо), які здатні запропонувати технічні варіанти вирішення питань впровадження нових послуг, продуктів, сервісів. Отже, маємо сформовану тріаду для розроблення ефективної стратегії розвитку – керівництво і працівники бібліотеки + користувачі + фахівців відповідних напрямків.

Функції сучасних бібліотек розглянуто нами у першому питанні цього розділу, із зміною запитів читачів та векторів розвитку бібліотек, трансформуються і їх функції. Безумовно є базові функції, такі, наприклад, як просвітницька, культурний і духовний розвиток, виховна. В сучасних умовах, в умовах довготривалої повномасштабної війни, бібліотека повинна враховувати потреби користувачів, виконувати патріотичну (виховну) функцію, певною мірою виконувати функцію реабілітації. На сьогоднішній день в нашому суспільстві багато людей потребують особливої уваги, це у першу чергу психологічні травми, стан хронічного стресу. Соціальні функції бібліотеки трансформуються під впливом реальностей сьогодення відповідно до запитів суспільства. Актуальність та вагомість тієї чи іншої функції бібліотеки змінюється під впливом зовнішніх чинників, функції можуть певною мірою трансформуватися, змінюються можливості реалізації цих функцій, відповідно змінюються форми прояву та реалізації таких функцій.

На сучасному етапі розвитку функції бібліотеки повинні бути значно ширшими і глибшими, аніж просто зібрання, упорядкування, зберігання і надання доступу до інформації. Наведемо кілька основних аспектів, що демонструють значення бібліотеки як соціального інституту в умовах сьогодення:

- Освітній аспект: сприяння поширенню знань, підтримка навчального процесу, прищеплення вміння шукати і опрацьовувати інформацію, вміння вчитися, надання ресурсів для самоосвіти; забезпечення доступу до інформації (друкованих та електронних видань);

- Культурний розвиток: збереження культурної спадщини нації, формування національної ідентичності; популяризація літературних традицій та підтримка творчих ініціатив за допомогою організації культурних заходів;

- Інклюзія (інформаційна рівність): забезпечення рівного доступу до інформації для всіх верств населення, незалежно від місця проживання і місця знаходження, віку, стану здоров'я і рівня освіти;

- Соціальна інтеграція: формування громадського простору для комунікування, взаємодії; об'єднання користувачів за інтересами (тематичні клуби, лекції, культурні заходи тощо), формування згуртованості суспільства;

- Підтримка громадських ініціатив: співпраця з громадськими організаціями, підтримка соціальних проєктів, соціальні ініціативи орієнтовані на покращення життя громади.

Як стверджують Ржеуський А. В. та Кунанець Н. Е., сучасні бібліотеки виконують дуже важливі соціальні функції, здатні системно і якісно задовольняти різноманітні потреби як соціальних спільнот, так індивідуально користувачів. За своєю сутністю бібліотека є важливим елементом соціальної інфраструктури, що орієнтована на інтеграцію, розвиток та підтримку широких верств населення. В умовах війни бібліотека повинна приділяти належну увагу забезпеченню безпеки користувачів та інформаційної безпеки [23, с. 8].

Забезпечення безпеки користувачів має бути забезпечено відповідно до затверджених інструкцій. Забезпечення безпеки інформації є складним процесом, здебільшого технічним, потребує постійного моніторингу, оцінювання, визначення слабких місць та впровадження сучасних методів захисту. Забезпечення безпеки інформації є надзвичайно важливим як для захисту користувачів, так і для формування довіри з боку користувачів і ділових партнерів як до надійного джерела інформації.

Дослідженню ролі бібліотеки в інформаційному суспільстві присвячено праці Великосельської О., яка стверджує, що соціальне призначення книгозбірні можна розділити на два аспекти: збереженої накопиченої людством інформації (історичної і культурної спадщини); передання такої інформації шляхом формування та задоволення соціальних потреб в знаннях та інформації [24].

Публікація з таким твердженням датується 2011 р., що пояснює її спрямування на традиційні функції бібліотеки, на сьогоднішній день, на наш погляд, місія бібліотеки є значно ширшою, про що велося у попереднього питанні.

Далі в своїй публікації Великосельської О. робить доволі сучасні висновки ствержуючи, що в певній мірі бібліотека може впливати на зміну своєї ролі в інформаційному суспільстві, для цього книгозбірні необхідно:

- постійно бути готовою до змін;
- прогнозувати інформаційні потреби користувачів;
- шукати можливості впровадження інновацій;
- дотримуватись правил розробки відкритих систем;
- формувати структуру високошвидкісних мереж та мультимедіа;
- підтягувати кваліфікацію персоналу бібліотеки до роботи з ІКТ;
- налагоджувати співпрацю з іншими книгозбірнями та організаціями;
- думати та діяти в національному масштабі, як на глобальному, так і на локальному рівнях;
- надавати користувачам віддалений доступ до послуг бібліотеки;
- оцифровувати всю унікальну інформацію для розміщення на електронних ресурсах [24].

З метою забезпечення якісного управління бібліотекою доцільним, на думку Биркович Т.І., розробити та впровадити електронну систему управління (ЕСУ), що дозволить облікувати звернення користувачів, фіксувати та аналізувати історію запитів (за періодами, відділами, тематиками, видами послуг та інше), що дасть забезпечити покращення якості бібліотечного сервісу, дозволить враховувати потреби користувачів [21, с. 13].

Трансформуючись в процесі свого розвитку, бібліотека як і раніше залишається культурно-цивілізаційним центром з функціями суспільного інституту.

Книгозбірні як соціальні інститути сприяють розвитку і збереженню національної культури, освіти, науки, інклюзивної рівності в доступі до інформаційних джерел та бібліотечних ресурсів, та мають деякі особливості, які умовно можна згрупувати за специфічними ознаками:

- нагромадження – бібліотечні фонди постійно поповнюються;
- довговічність – бібліотечні фонди належать до нематеріальної культурної спадщини, за своєю сутністю є інструментом збереження української нації;
- можливість безперервного використання – інформаційні ресурси книгозбірні можуть використовуватись без обмежень (часових, вікових, за локацією, за станом здоров'я тощо);
- бібліотечні фонди можуть бути приватними та суспільного користування.

Побережна Т., досліджуючи принципи діяльності публічних бібліотек в умовах воєнного стану, зазначає, що на сьогоднішній день в діяльності бібліотеки як соціального інституту визначальним принципом є людиноцентричність, а також збереження здоров'я і безпеки всіх категорій користувачів. Українські книгозбірні продовжують активно розвиватися як форпост української культури, як ефективний освітній заклад, що ефективно сприяє всебічному саморозвитку і самоосвіті особистості та ефективно функціонує як інформаційний центр у надзвичайно складний і небезпечний час [25, с. 61].

Отже, книгозбірні як соціальні інститути відіграють надважливу роль у підтримці суспільства у період війни, залучають користувачів до читання, згуртовують навколо цікавих тем, організовують діяльність тематичних клубів, здійснюють волонтерську діяльність та багато іншого. Тобто в складний час намагаються надати людям духовну опору, надати стимули і простір для комунікації, зробити користування послугами бібліотеки максимально доступними і комфортними.

Книгозбірні, які активно впроваджують в процесі управління ІКТ, мають можливість значно розширити колекцію електронних документів, формують власні електронні ресурси і навіть онлайн бібліотеки. Але насамперед, значення книгозбірні в контексті соціокомунікаційних процесів визначається її здатністю до накопичення, опрацювання й надання доступу користувачу до великих масивів електронних даних, наприклад, електронних журналів з метою інформаційного забезпечення потреб користувача, а також пошук нових технічних рішень для забезпечення більш ефективного зберігання і нагромадження інформації [26].

Впровадження інноваційних технологій и управління бібліотекою здатне значно підвищити ефективність праці працівників бібліотеки та підвищити рентабельність. Сектор ІКТ пропонує значну кількість web-систем для автоматизації процесів управління бібліотекою.

Найбільш популярними системами управління бібліотекою (СУБ) є КОНА, ALEPH, UniLib.

КОНА [28] це відкрита СУБ, орієнтована на автоматизацію бібліотечних процесів. Передбачено модулі для каталогізації книг та періодичних видань та інших матеріалів, також передбачено можливість введення бібліографічних даних, класифікації, визначення позицій та інших атрибутів. СУБ містить засоби для аналізу статистичних даних та складання звіту про результати роботи бібліотеки, в тому числі звіти про користування книгами, динаміка активності читачів тощо.

В ALEPH [29] передбачено модулі для каталогізації книг, які можна налаштувати під потреби конкретної бібліотеки, управління виданням і поверненням друкованої літератури (книг, періодичні видання тощо), в системі також передбачено доступ користувачам до каталогу через web-інтерфейс. Багатострокові та багатонаправлені текстові можливості забезпечуються повною підтримкою Юнікоду, що дає можливість користувачам взаємодіяти з системою на вибраній мові.

UniLib – СУБ з різноманітними функціями, в ній може бути включено модулі для ЕК, управління виданням і поверненням літератури, аналіз використання фондів бібліотеки. Також у випадках, коли користувач замовляє літературу, а її

немає в фондах бібліотеки, таку літературу можна замовити в іншій бібліотеці. Система також передбачає спеціалізований пошук літератури. У UniLib передбачено можливість інтеграції з іншими СУБ [30].

За допомогою таблиці систематизуємо відмінності, переваги та недоліки розглянутих СУБ (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Порівняльний аналіз СУБ

	ALEPH	UniLib	КОНА
Функціонал для налаштування модулів СУБ	1	0	1
Замовлення і бронювання літератури	1	1	0
Підтримка Юнікоду	1	1	0
Генерація звітів бібліотеки	0	1	1
Можливість інтеграції з іншими СУБ	1	1	1
Загальний коефіцієнт	4	4	3

Використання в діяльності бібліотеки СУБ значно підвищує ефективність всіх процесів бібліотеки, зменшує обсяги рутинної роботи та підвищує достовірність звітності, дає можливість відстежувати інтенсивність користування послугами бібліотеки та визначає найбільш популярні послугами як індивідуально за кожним користувачем, так і за певними групами користувачів.

Висновки до розділу 1

Перші згадки про бібліотеки походять ще з часів Стародавнього Сходу. З тих часів бібліотеки пройшли складний шлях, суспільний розвиток призводить до змін в бібліотечній сфері, бібліотеки еволюціонують, трансформуються та адаптуються до потреб суспільства.

Перші роки здобуття Україною незалежності були складними для бібліотек, значне зменшення і несистематичне фінансування, бібліотеки мали пряму залежність від економічної, політичної та соціокультурної ситуації в країні. В цей історичний період було прийнято багато законодавчих актів, що прямо чи опосередковано мають вплив на розвиток бібліотечної справи, бібліотеки нарешті

почали розглядатися як невід'ємна складова національно-культурного розвитку країни, відбулось напрацювання нової інфраструктури, в якій національні книгозбірні посіли пріоритетне місце

Українські бібліотеки почали динамічно налагоджувати міжнародне співробітництво в сфері формування ЕРБ у різних сферах. Трансформаційні процеси зумовили зміни у як соціальних функціях бібліотеки, так і у організації її простору, дизайну та інтер'єру, організаційної структури. Почала формуватися концепція просторової моделі бібліотеки.

На сучасному етапі розвитку значна увага приділяється використанню сучасних цифрових технологій, залученню інноваційних засобів комунікації. Актуальним є впровадження моделі гнучкої бібліотеки – формування конструктивної взаємодії користувача з бібліотекою, тобто побудова навколо БІР системи бібліотечного обслуговування. Під впливом впровадження сучасних технологій і врахування запитів користувачів бібліотека набуває гнучкості через збільшення асортименту бібліотечних продуктів, послуг і сервісів.

Нагальною потребою є побудова сучасних гнучких комунікацій між книгозбірнею та користувачами, залучення користувачів до формування та управління якістю послуг книгозбірні.

В роботі розглянуто найбільш популярні СУБ: КОНА, ALEPH, UniLib. Використання в діяльності бібліотеки СУБ значно підвищує ефективність всіх процесів бібліотеки, зменшує обсяги рутинної роботи та підвищує достовірність звітності, дає можливість відстежувати інтенсивність користування послугами бібліотеки та визначає найбільш популярні послугами як індивідуально за кожним користувачем, так і за певними групами користувачів.

РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕЧНИМИ ІНФОРМАЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

2.1. Еволюція розвитку Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки

Тернопільську обласну універсальну наукову бібліотеку (ТОУНБ) було засновано у 1939 р. шляхом об'єднання націоналізованих радянською владою місцевих бібліотек єврейських, польських і українських громад. На території нашої області це стала перша державна бібліотека для дорослих для якої було виділено спеціальне приміщення як основну частину і два додаткових – як філії.

На момент початку своєї роботи в бібліотеці працювало 23 працівника, було відкрито абонемент і читальний зал, окрім того працювало чотири відділи: бібліографічний, обробки та систематизації книг, методичний кабінет і відділ спецфонду. В книжковому фонді переважала література польською мовою (84%), українською (10%), єврейською (4%), іншими мовами (2%) (рис 2.1).

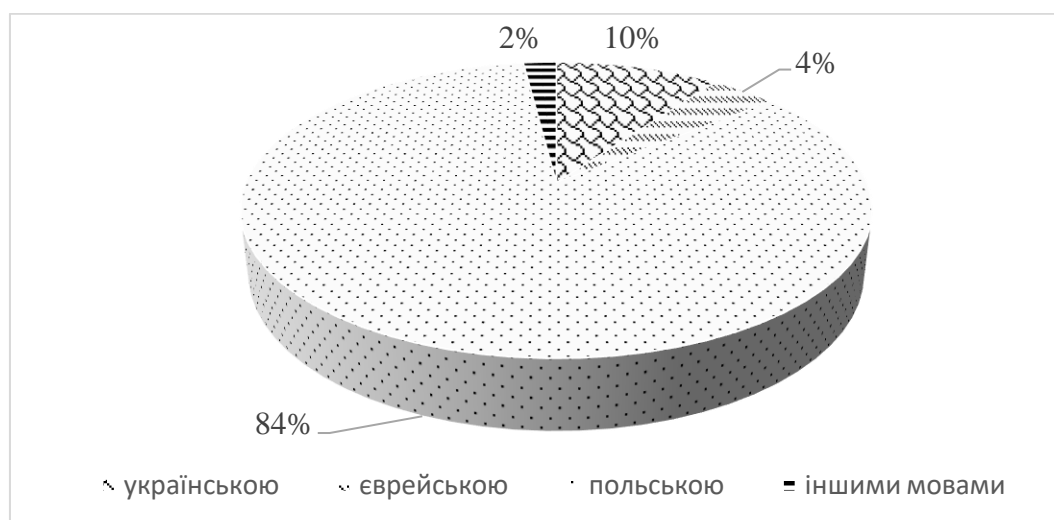

Рисунок 2.1 – Розподіл книжкового фонду на мовною ознакою, 1939 р.

Сформовано за джерелом [31]

Бібліотека була безкоштовного користування і на той час налічувала 35 тис. книг. Фонди бібліотеки розвивались за підтримки інших бібліотек, таких як бібліотеки Винницької та Одеської області. І вже наприкінці 1940 р. фонди ТОУНБ налічували 100 друкованих творів та обслуговувала 6 тис. читачів [31].

За часів Другої світової війни приміщення і фонди книгозбірні було знищено, лише у 1944 р. було відновлено роботу бібліотеки з переміщенням її у м. Чортків, започатковано облік примірників видань в інвентарних книгах. У 1946 р. бібліотеку повернули до м. Тернопіль. А у 1966 р. бібліотеці присвоєно ім'я В.П. Затонського.

У 1969 р. в бібліотеці вже було створено систематичний каталог і велась картотека виконаних замовлень, сформовано обмінно-резервний фонд. На початок 1980-х рр. обмінний фонд книгозбірні збільшився до 431 тис. примірників.

У 1984 р. бібліотеці присвоєно статус наукової, з 1989 р. стало обов'язковим надходження до бібліотеки безкоштовного примірника, що сприяло поповненню фондів.

З 1993 р. започатковано новий етап розвитку бібліотечних картотек і каталогів, сформовано ЕК. Бібліотека відкрита до впровадження інновацій, розпочато процес комп'ютеризації бібліотечних процесів, встановлено один сервер і три комп'ютера, сформовано локальну мережу. У 1996 р. бібліотека прийняла участь в реалізації проекту Міжнародного фонду, завдяки чому отримано доступ до Інтернету з підключенням до е-пошти.

Бібліотека активно впроваджує сучасні технології і у 2000 р. впроваджено сектор автоматизації бібліотечних процесів, створено інтернет-центр з двома робочими місцями.

Книгозбірня відкрита до активної співпраці з міжнародними партнерами (посольства, міжнародні фонди, міжнародні організації), завдяки такій співпраці у 2001 р. було модернізовано структуру бібліотеки, впроваджено нові ІКТ, відкрито Інтернет-центр, який налічував п'ять безкоштовних робочих місць для користувачів.

Бібліотека активно приймає участь у різноманітних фахових конкурсах, в тому числі і міжнародних. Завдяки такій активності у 2002 р. створено перший

серед закладів культури області власний web-сайт, завдяки якому користувачі отримали доступ до електронних сервісів і ресурсів.

З 2003 р. створено центр «вікно в Америку», створений за підтримки Посольства США в Україні. Новостворений інформаційно-ресурсний центр сформовано за публічної бібліотеки США.

З 2004 р. розпочала функціонувати автоматизована бібліотечна система «ІРБІС», яка надає можливість формувати електронну картотеку статей. Книгозбірня активно працює над реалізацією міжнародних проєктів та різноманітних внутрішніх конкурсів і проєктів, що дає можливість стрімко розвиватися, автоматизовувати бібліотечні процесі, створювати тематичні електронні бібліотеки, здебільшого історичного і краєзнавчого спрямування, покращувати якість обслуговування користувачів.

У 2010 р. за участі в проєкті «Бібліоміст» сформовано Регіональний навчальний центр, що налічував 10 робочих місць з забезпеченням безкоштовного доступу до Інтернет.

З 2018 р. впроваджено Зведений ЕК публічних бібліотек нашої області, також книгозбірня розвиває ЕК «ІРБІС», що дозволяє запобігти втраті унікальних даних.

На сучасному етапі розвитку бібліотека працює як з традиційними, так і з ЕК. З 2019 р. ведеться автоматизоване обслуговування читачів і видається е-читацький квиток. Станом на 01.01.2020 р. згенеровано 544 тис. записів, з яких 169,3 тис. в ЕК [31].

Сучасна ТОУНБ є головним закладом регіону у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування, який обслуговують 68 бібліотекарів, з яких 62 з вищою освітою.

Послуги, що надає користувачам бібліотека, можна поділити на основні і додаткові. До додаткових послуг належить:

- міжбібліотечний абонемент (можливість за замовленням користувача переслати документи);
- можливість електронної доставки документів;

- допомога к складанні бібліографічного списку для курсових, кваліфікаційних і наукових робіт;

- послуги сканування і ксерокопіювання.

ТОУНБ активно проводить довідко-інформаційну та видавничу діяльність, на високому рівні розвивається краєзнавча бібліографія, мистецькі енциклопедії.

ТОУНБ активно реалізує наукову діяльність, що підтверджується перемогами в різноманітних конкурсах в науковій сфері.

ТОУНБ також здійснює науково-методичну допомогу книгозбірням Тернопільщини з таких питань, як:

- збереження і модернізація бібліотечної системи області;
- здійснення аналізу ефективності діяльності централізованих бібліотечних систем, а також бібліотек громад;
- організація навчання і підвищення кваліфікації працівників бібліотек;
- розроблення методичних рекомендацій;
- вивчення, систематизація та популяризація прогресивного бібліотечного досвіду;
- розробка рекомендацій щодо підвищення якості бібліотечної роботи;
- координація діяльності бібліотек;
- тощо.

За роки незалежності України ТОУНБ значно збільшено фонд україномовних видань завдяки співпраці з спілкою письменників, науковими товариствами, художніми музеями, видавництвами та іншими громадськими організаціями та установами.

ТОУНБ має доволі розгалужену організаційну структуру. Насамперед, це дирекція, яка представлена безпосередньо директором книгозбірні, заступником з внутрішньобібліотечної роботи і заступником з інформатизації та наукової роботи.

Структурним підрозділом є інформаційно-бібліографічний відділ, який виконує наступні функції:

- довідково-бібліографічне обслуговування користувачів;
- удосконалення довідково-бібліографічного апарату;

- наповнення «Електронної картотеки статей»;
- формування культури користування інформацією;
- консультування користувачів.

Послуги відділу:

- ЕК та традиційні ресурси;
- консультування в пошуку документів;
- віртуальна довідка;
- допомога у складанні бібліографічних списків.

Відділ комплектування фонду, виконує функції:

- формує фонди документів;
- здійснює облік бібліотечних фондів;
- здійснює переплату на періодичні видання;
- дбає про поповнення примірників періодичних видань;
- розподіляє надходження книжкового фонду;
- реалізовує обмін документами на взаємовигідних засадах з іншими

бібліотеками.

Відділ опрацювання документів та формування каталогів.

Даний відділ є самостійним підрозділом ТОУНБ, здійснює систематизацію документів, веде і вдосконалює традиційні каталоги, наповнює ЕК.

Основні функції:

- здійснення бібліографічного опису та індексування документів;
- ведення та вдосконалення системи каталогів;
- передання нових надходжень структурним підрозділам;
- організація підвищення кваліфікації працівників бібліотек регіону;
- консультаційна та методична робота.

У ТОУНБ також функціонують такі відділи:

- міського абонементу;
- читацького залу;
- технічної літератури;
- сільськогосподарської літератури;

- відділ інформації;
- сектор періодики;
- літератури з мистецтв;
- літератури іноземними мовами.

Окремо зупинимось на функціональному призначенні відділу зберігання основного фонду, який було створено у 1982 р. основними напрямками діяльності відділу є наступні:

- формування та організація збереження фонду;
- відсортування документів, що мало використовуються та організація їх зберігання.

У структурі відділу є два сектори:

- зберігання літератури (завдання: управління процесом зберігання основного фонду);
- та цінних і рідкісних видань (завдання: збирання, накопичення та зберігання рідкісних видань, до фонду також входять рідкісні колекції).

Відділ бібліографії та краєзнавчої літератури є самостійним відділом, відділ представлено 8300 од фонду, ведеться краєзнавчий ЕК. Відділ також займається видавничою справою.

Міжбібліотечний абонемент, даний сектор надає користувачам такі послуги:

- за відсутності у фондах ТОУНБ певних видань, приймає у користувачів замовлення і замовляє їх у інших книгозбірнях;
- надає у тимчасове користування оригінали документів;
- виконує інформаційно-бібліографічне обслуговування інших бібліотек.

Науково-методичний відділ. Основними завданнями відділу є:

- приймає участь у процесі формування регіональної політики розвитку бібліотек;
- організовує програми підвищення кваліфікації та професійного розвитку для бібліотекарів області;
- організація проведення бібліотечних досліджень на локальному і регіональному рівнях;

- формує партнерські відносини з бібліотеками України;
- моніторить та розповсюджує досвід інноваційної діяльності в бібліотечній справі;
- публікує в інформаційному бюлетені новини в бібліотечному світі;
- організовує публікацію методичних, методично-бібліографічних, інструктивно-методичних, регламентуючих та аналітико-статистичних матеріалів
- видає користувачам для користування в читальному залі літературу та періодичні видання;
- зберігає неопубліковані матеріали за видавництва інших публічних бібліотек України.

Відділ механізації та автоматизації бібліотечних процесів – забезпечує користувачам вільний доступ до Інтернет з метою отримання потрібних знань. Інтернет-центр відділу оснащений ПК, також відділ надає послуги сканування (фото, малюнки, репродукції), сканування та розпізнавання тексту та друку.

Відділ методичної літератури, сформований у 2021 р., розпочав діяльність у 2023 р. Відділ веде свій блог, сторінку у Фейсбук, організовує книжкові виставки, тренінги, інформаційні години та зустрічі.

Редакційно-видавничий відділ – є структурним підрозділом ТОУНБ, орієнтований на вчасний випуск друкованих видань ТОУНБ.

В своїй діяльності ТОУНБ орієнтується на чинні нормативно-правові акти, що регламентують бібліотечну діяльність. Здійснює систематичний моніторинг потреб та запитів користувачів, вивчає новинки програмних рішень для підвищення ефективності діяльності та можливості розширити асортимент послуг.

ТОУНБ намагається крокувати в ногу з часом, відкрита до впровадження інновацій та дотримується гнучкої політики управління діяльністю бібліотеки, є активною в реалізації різноманітних соціальних проєктів. Асортимент послуг урізноманітнює нетрадиційними для бібліотек послугами, такими як організація навчання, в тому числі дистанційні курси, проведення засідань різноманітних тематичних клубів. ТОУНБ докладає значних зусиль до прищеплення культури та звички до самонавчання, самореалізації, особлива увага звертається на інклюзію.

2.2. Формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в Тернопільській обласній універсальній науковій бібліотеці

На сьогоднішній день ТОУНБ є головним закладом бібліотечно-інформаційного обслуговування обласного значення. Сама будівля, в якій розміщена сучасна ТОУНБ належить до архітектурної спадщини та розташована в туристичній частині міста. Загальна площа приміщень ТОУНБ становить 1214 м², 21% цієї площі призначено для обслуговування користувачів.

Фонд документів ТОУНБ є універсальним і налічує 335,9 тис. примірників (станом на 01.01.2024 р.). На зазначений період в ТОУНБ працювало 68 бібліотечних працівників, з яких 62 працівника мають вищу освіту.

Обмінний фонд ТОУНБ складається з таких розділів:

- НАУКА ТА ЗНАННЯ ЗАГАЛОМ
- ФІЛОСОФІЯ
- ПСИХОЛОГІЯ
- РЕЛІГІЯ. ТЕОЛОГІЯ (БОГОСЛОВ'Я)
- ЕТНОГРАФІЯ
- ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА УКРАЇНИ
- ІСТОРІЯ УКРАЇНИ
- МОВОЗНАВСТВО
- ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

До основних послуг, які ТОУНБ пропонує своїм користувачам належать:

- можливість за допомогою довідково-бібліографічного апарату на безоплатній основі (за виключенням комерційних баз даних) отримувати інформацію про бібліотечні фонди;

- при пошуку та відборі інформації отримувати безоплатну консультацію фахівця бібліотеки;

- отримувати для тимчасового користування документи, що містяться в фондах ТОУНБ, на безоплатній основі (за виключенням документів, що ТОУНБ надбала за кошти від власної господарської діяльності);

- користуватись міжбібліотечним фондом для отримання документів або їх копій;

- отримувати інформації з інших бібліотек через Інтернет;

- для роботи в ТОУНБ використовувати власні ноутбуки та інші гаджети;

- бути учасником масових заходів, що проводить ТОУНБ;

- користуватись іншими послугами, які надає ТОУНБ, в тому числі на комерційній основі;

- для користувачів, які мають вади зору, передбачено можливість отримання документів, що розміщені на спеціальних носіях інформації;

- для користувачів похилого віку та осіб з інвалідністю передбачено послугу книгоношення [31].

ТОУНБ також пропонує користувачам платні послуги, перелік таких послуг і розцінки розміщено на офіційному сайті бібліотеки.

ТОУНБ створює умови для безперервної бібліотечної освіти, на базі бібліотеки створено регіональний навчальний центр, де проводяться курси підвищення кваліфікації для працівників публічних бібліотек нашої області, такі курси можуть бути як офлайн, так і онлайн.

Також ТОУНБ систематично проводить тренінги з бібліотечної справи.

Орієнтовна тематика тренінгів:

1. Офіс і робота з документами.
2. Візуалізація та сервіси е-презентацій.
3. Інтернет-сервіси. Особливості пошуку. Сторінки «Google». Реєстрація. Налаштування облікового запису та управління.
4. Організація та ведення блогів.
5. Ефективне управління веб-сайтом бібліотеки.
6. Соціальні мережі та маркетинг у соціальних медіа.
7. Соціальні сервіси організації контенту та візуалізації.
8. Е-послуги та сервіси е-урядування: практичні можливості використання.
9. Цифрові інформаційно-комунікаційні технології в бібліотеці.
10. Медійна та новинна грамотність у бібліотеці.

Кожен тренінг розрахований на 2 години, бажаючі можуть взяти участь в таких тренінгах безпосередньо в ТОУНБ, або ж замовити певний комплект тренінгів для своїх працівників, також ТОУНБ може провести виїзні заняття.

ТОУНБ систематично проводить освітні семінари для фахівців бібліотек. Проводяться консультування з досвіду роботи.

До послуг користувачів ТОУНБ зведений ЕК публічних бібліотек нашої області. За допомогою такого ЕК можна шукати документи, передивлятися інформацію про ці документи, нагромаджувати інформацію та виводити її на друк. Знайти необхідний документ у зведеному ЕК можна як за допомогою атрибутів (назва, автор (автори), інша вихідна інформація), так і за тематичною приналежністю документів.

На офіційному сайті ТОУНБ також щомісяця розміщується бюлетень нових надходжень, з яким користувач у вільному доступі має можливість ознайомитися.

Структуру видань ТОУНБ відображено на рис. 2.2.

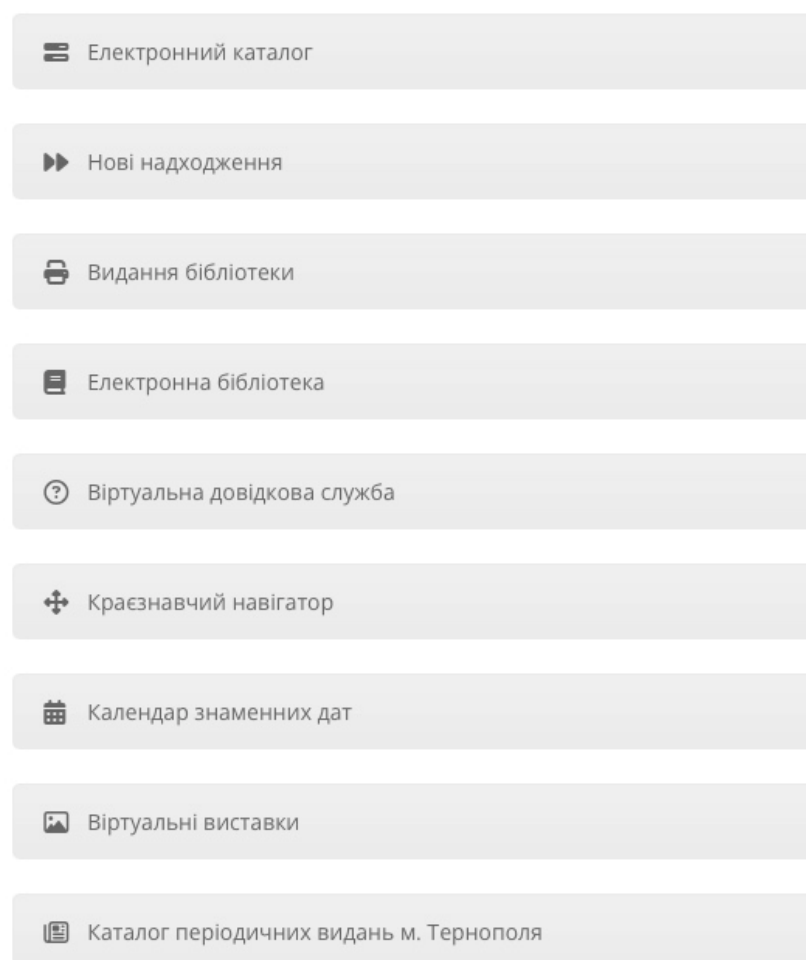

Рисунок 2.2 – Структура видань ТОУНБ [31]

ТОУНБ для користувачів пропонує електронну бібліотеку (див. Додаток В), в якій користувач може у віддаленому форматі знайти необхідний йому документ.

ТОУНБ має електронну бібліотеку періодичних видань, перелік поточних видань подано в Додатку Д. Також для користувачів пропонується віртуальна довідка, до якої можна звернутися на сайті бібліотеки (див. Додаток Е). Віртуальна довідкова служба (ВДС) ТОУНБ – це електронна служба ТОУНБ, яка призначена для виконання разових запитів віртуальних користувачів, передбачає пошук різного роду інформації. ВДС є структурною одиницею інформаційного сервісу ТОУНБ.

Основні принципи роботи ВДС:

- інклюзія, безкоштовне користування;
- універсальність характеру запитів;
- виконання запиту в реальному часі;
- всі запити є обов'язковими до обробки;
- якщо запит неможливо виконати, користувач про це обов'язково буде повідомлений;
- лаконічність взаємодії між користувачем і працівником бібліотеки;
- інформація про користувачів не розголошується.

Для зручності користувачів ТОУНБ має електронний краєзнавчий навігатор (див. Додаток Ж). Навігатор містить такі рубрики:

- ЕК бази даних;
- мультимедійні ресурси;
- цифрові колекції та ресурси;
- анонси.

Також щодо електронних ресурсів в ТОУНБ є календар знаменитих дат, віртуальні виставки, е-каталог періодичних видань м. Тернополя.

Значні зусилля фахівці ТОУНБ докладають для збереження особливо цінних і рідкісних фондів. Старі рукописні чи навіть друковані книги швидше, ніж інші документи під впливом часу та механічного впливу (гортання сторінок) зазнають пошкоджень, що потребує вчасної реставрації таких видань. Відновлення таких документів є складним і витратним процесом. Навіть за умови забезпечення всіх необхідних елементів і повного фінансування, 100% збереження фондів у

початковому вигляді є неможливим. На допомогу в таких питаннях приходять сучасні технології – переведення у цифрові копії. Щоправда питання збереження оригінальних пам'яток це не вирішує.

Для збереження книжкового фонду використовують технології електронної консервації, що дозволяє запобігти процесам старіння видання та мінімізувати втрати. Оцифрування документів дозволяє організувати правильний процес збереження, адже використовують цифрові копії, а оригінальні документи зберігаються за належних умов.

ТОУНБ успішно використовує АБІС ІРБІС. З метою забезпечення збереження цінних документів використовується безконтактний метод сканування за допомогою сучасного планетарного сканера для документів і книг з обмеженням кута розгортання. В даний пристрій вбудовано оптику для масштабування з автоматичним фокусуванням, процедура проводиться на V-подібному столі з двома абсолютно незалежними пластинами, які зручні для нахилання і підлаштування, таке обладнання якнайкраще підходить до роботи з цінними та складними в роботі оригіналами, в тому числі крихкими і старими виданнями, які небезпечно широко розгортати.

Після процедури сканування проводиться робота на спеціальних комп'ютерних станціях. Ця робота надзвичайно складна і трудомістка. Фахівці покроково здійснюють кадрування зображення, усуваються різного роду спотворення «картинки», текст вирівнюється, проводиться додаткова корекція для максимального відтворення особливостей оригінального об'єкту (зовнішній вигляд, візуальні особливості, текстуру паперу тощо) [33, с. 14].

В ТОУНБ діє затверджена наказом директора ТОУНБ антикорупційна програма в якій прописано перелік антикорупційних заходів у діяльності ТОУНБ, основні антикорупційні стандарти і процедури ТОУНБ. Бібліотека не рідше одного разу на рік проводить оцінку корупційних ризиків, порядок діяльності комісії з оцінки корупційних ризиків та склад такої комісії затверджується директором ТОУНБ. Звіт про проведену оцінку корупційних ризиків подається директору ТОУНБ, текст самого звіту дається працівникам бібліотеки для ознайомлення.

При прийнятті працівників на роботу в ТОУНБ проводиться обов'язкове вступне ознайомлення з нормативно-правовою базою, що регулює питання протидії корупції. Положення про протидію корупції включено до трудового розпорядку ТОУНБ.

Також в даному положенні прописано норми професійної етики працівника ТОУНБ, яких працівник, під час виконання своїх професійних обов'язків зобов'язаний неухильно дотримуватись.

2.3. Моделювання стратегії управління бібліотечними інформаційними ресурсами Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки

На сучасному етапі відмічається динамічний розвиток ІКТ значної трансформації зазнав підхід до моделювання стратегічного управління БІР та шляхів його побудови в окремій бібліотечній установі.

ТОУНБ використовує у роботі сучасні ІКТ й системи опрацювання даних, приймає активну участь у формуванні інфопростору, надає користувачам вільний доступ до світових інформресурсів та є виробником власних інформресурсів.

Моделювання ефективної стратегії управління БРІ як комплексний напрям є надзвичайно актуальним в теперішній політичній, соціальній та економічній ситуації. Сучасні бібліотеки, в тому числі і ТОУНБ, стикаються з численними викликами:

- зміни інформаційний запитів користувачів;
- стрімкий розвиток цифрових технологій;
- зростання конкуренції, в першу чергу, на нашу думку, конкуренції з боку так би мовити «товарів-замінників»;
- складна ситуація з фінансуванням;
- постійні небезпеки внаслідок війни;
- стан хронічного стресу у користувачів бібліотеки, що теж певною мірою впливає на їх інформаційні запити та інтенсивність користування послугами бібліотеки;

- значна демографічна криза, що суттєво зменшує кількість потенційних користувачів;

- та багато іншого.

Така ситуація потребує систематичного та всебічного моніторингу, аналізу та оцінювання. Впровадження ефективної стратегії управління БІР на основі обґрунтованого підходу дозволить чітко вибудувати алгоритм послідовних кроків до підвищення ефективності діяльності бібліотеки.

Стратегічне управління бібліотекою (СУБ) ТОУНБ – це управління, що насамперед, будується на кадровому потенціалі бібліотеки (адже, як відомо, кадри вирішують все), орієнтація функції ТОУНБ на потреби користувачів, прогноз змін у потребах користувачів, здатності оперативно реагувати та вчасно впроваджувати зміни в роботі книгозбірні відповідно до викликів внутрішнього і зовнішнього середовища, що дозволить ТОУНБ успішно розвиватися в довгостроковій перспективі.

Стратегічне управління насамперед передбачає визначення стратегічної ідеї, проміжних орієнтирів, місії, візії та чітко сформованих цінностей [35].

Стратегічна ідея розвитку ТОУНБ в довготривалій перспективі полягає, на наш погляд, у формуванні концепції просторової моделі бібліотеки.

Проміжні орієнтири мають бути визначені відповідно від визначених цілей та аналізу можливостей бібліотеки, тобто слід співставити чого ми хочемо досягти? і на що ми маємо реальні і потенційні можливості?

Місія бібліотеки має бути визначена обов'язково, це потрібно для того, щоб дати відповіді на запитання:

- Чому працює ТОУНБ?

- Для кого працює ТОУНБ?

- Як працює ТОУНБ?

Такий елемент як «візія» відображає бачення ТОУНБ майбутнього, тобто необхідно сформулювати очікувані результати. Бачення бібліотеки в майбутньому можна сформулювати, як просторова модель бібліотеки, яка є комфортною для користувача не прив'язуючи його до конкретної локації і часу з всюдосяжністю

інформаційних ресурсів, попри основні функції, бібліотека, це простір для розвитку, спілкування та самореалізації, виховання загальнолюдських цінностей та прищеплення любові до прекрасного (мистецтво) і бажання розвиватися протягом всього життя. В такій бібліотеці має бути комфортно вчитися, займатися науковими дослідженнями і проводити дозвілля.

Стратегія управління також передбачає розроблення цінностей, до яких, на нашу думку, слід віднести: інклюзію, максимально якісне задоволення потреб користувачів, створення комфортних умов та задоволення якістю обслуговування. Також слід пам'ятати, що бібліотека, це певною мірою музей історії (історії рідного краю, літературні пам'ятки, збереження особливо цінних і рідкісних примірників творів та інше). Отже, стосовно історичної спадщини, то цінностями бібліотеки є збирання, реставрація, належне зберігання та збереження для майбутніх поколінь пам'яток про видатні постаті і їх праці, можливість ознайомитись з цими працями в оригіналі.

Як зазначає Бруй О.М. в своєму дисертаційному дослідженні, стратегія бібліотеки – це цілісне бачення майбутнього розвитку бібліотеки, яка планується досягти за допомогою реалізації визначених цілей у визначених напрямках і заданих напрямках [36].

Основні запитання, на які повинно дати відповіді стратегічне управління:

- де і на якому рівні розвитку перебуває ТОУНБ? (відповіді на це запитання присвячено два попередні підрозділи кваліфікаційного дослідження);
- де і в якому стані ТОУНБ буде через 3, 5, 10 років?
- в який спосіб і за допомогою яких ресурсів та інструментів ми можемо досягти бажаного результату?

Керівником з стратегічного управління в ТОУНБ є директор, виконавці – має бути сформована стратегічна робоча група з провідних фахівців бібліотеки. Відправною точкою є попереднє бачення майбутнього ТОУНБ, тобто має бути окреслено вектор розвитку книгозбірні. Для формування такого бачення має бути опрацьовано інформацію про вплив на діяльність книгозбірні внутрішнього і зовнішнього середовища. Така інформація подається в систематизованому і

несистематизованому вигляді [37]. До систематизованої інформації належать річні звіти бібліотеки, також це можуть бути і інші звіти, що стосуються діяльності бібліотеки, це буде інформація про внутрішнє середовища. Що зовнішнього середовища, то прикладами систематизованої інформації можуть бути результати проведених досліджень, як наприклад дослідження ставлення мешканців м. Тернополя до користування послугами ТОУНБ, або ж результати дослідження настроїв потенційних користувачів книгозбірні щодо саморозвитку. А слід зазначити, що потенційними користувачами ТОУНБ є всі мешканці м. Тернопіль та навколишніх населених пунктів, а якщо брати до уваги електронні ресурси бібліотеки, то коло потенційних користувачів електронними ресурсами є необмеженим.

Також систематизованою інформацією про зовнішнє середовище будуть статистичні та аналітичні дані щодо демографічних, економічних, соціальних та інших показників розвитку як Тернопільської області, так і країни в цілому.

ТОУНБ слід чітко визначитись з цільовими групами, бо слід розуміти, що діяльність бібліотеки орієнтована на широкі верстви населення, які мають різні запити і різні потреби, це можуть бути студенти, які користуються послугами бібліотеки здебільшого для навчання, це можуть бути науковці, яким потрібна вже більш серйозна наукова література та можливість проводити власні дослідження, це можуть бути школярі, які використовують послуги бібліотеки для поглиблення шкільної програми тощо. Таких користувачів необхідно згрупувати за їх потребами. Під кожен цільову групу має бути розроблено комплекс заходів для максимально якісного задоволення їх потреб. Для цього слід чітко визначити можливості ТОУНБ, як теперішній стан таких можливостей, так і прогностичний, до того ж слід розуміти, що прогноз слід будувати за оптимістичним, реалістичним і песимістичним сценаріями, тобто у нас має бути план А, Б, В. для всього цього використовують спеціальний інструмент, що дає можливість оцінити ресурси бібліотеки: матеріальні, фінансові, потенціал персоналу бібліотеки, інформаційні, технічні й технологічні та інше. Для сучасної бібліотеки основу для формування

більшості бібліотечних продуктів і послуг становлять інформаційні ресурси. Здатність управляти ними формує ефективність основних процесів бібліотеки [38].

Для аналізу ефективності управління БР вважаємо за доцільне використати матрицю BCG, яка надає можливість візуалізувати теперішній стан справ бібліотеки щодо ефективності діяльності за визначеними напрямками (за стратегічними господарськими підрозділами), визначити проблемні сектори та спланувати подальший розвиток бібліотеки. При розробці стратегії управління важливо враховувати потреби цільових груп та можливості бібліотеки якісно задовольнити ці потреби. Такий підхід допоможе визначити напрями ефективного впровадження технологій, організації доступу до цифрових ресурсів та забезпечення високого рівня обслуговування.

Матриця BCG як інструмент стратегічного аналізу дає можливість сформувати рейтинг продуктів і послуг бібліотеки, визначити їх частку в обсягах споживання користувачами продуктів і послуг бібліотеки [39].

При побудові матриці BCG до уваги беруться два показника: відносна частка ринку та темпи зростання ринку. Матриця дасть можливість визначити чотири основні стадії життєвого циклу продукту /послуги ТОУНБ, ці стадії відповідають квадратам матриці: «зірки», «дійні корови», «знаки питання», «собаки». В науковій та навчальній літературі зустрічаються й інші назви квадратів матриці, але подані нами назви є найбільш розповсюдженими. Розподіл продуктів /послуг на групи дозволяє сформувати адекватну стратегію розвитку задля досягнення запланованого результату. Побудова матриці надає можливість візуалізувати поточну ситуацію з врахуванням потенційних змін ринку та можливостей ТОУНБ. Всі в комплексі продукти і послуги ТОУНБ формують портфель продуктів ТОУНБ, аналіз поточної і перспективної ситуації дає можливість збалансувати портфель продуктів (оптимізувати ресурси) та досягти високого рівня рентабельності.

Насамперед нам слід здійснити сегментування цільової аудиторії, тобто користувачів бібліотеки. Завдяки матриці BCG буде визначено, які з цих сегментів належать до категорії «зірки» (опис категорії: високий інтерес до продуктів і послуг ТОУНБ, потенційний ріст користувачів, тобто висока відносна частка ринку, який

стрімко розвивається, дана категорія для розвитку потребує значний інвестицій, але є надзвичайно перспективною), які є «дійними коровами» (високий інтерес користувачів, стійке споживання, але даний ринок має низькі темпи розвитку, дана категорія є прибутковою і по факту, вона «годує» всі решта, але перспективи розвитку дуже слабенькі, тому її просто використовують як ресурс), також у нас є «знаки питання», тобто середній або слабенький інтерес користувачів на ринку який стрімко розвивається, тобто мова про те, що ми в цій категорії доволі слабенькі, але ринок перспективний, тому слід зважити чи зможемо ми розвинути її до необхідного рівня. Ну і категорія «собаки» - неперспективні продукти /послуги на м'явому ринку, тобто тут має бути або модернізація, або застосування стратегії елімінації, тобто виведення продукту з ринку.

У фокусі діяльності книгозбірень матриця BCG охоплює чотири категорії:

1. Зірки:

- значна різноманітність актуальних видань і ресурсів;
- інноваційність послуг, таких як електронні сервіси, сучасне обладнання, робота тематичних клубів, навчальних курсів (онлайн і офлайн) тощо;
- книгозбірні, які активно працюють з міжнародними партнерами, громадськими організаціями, іншими бібліотеками тощо.

2. Знаки питання:

- книгозбірні, які лише започатковують розвиток електронних ресурсів та сервісів;
- книгозбірні, які мають значний потенціал для розвитку своїх продуктів і послуг, але потребують значної інвестиційної підтримки.

3. Дійні корови:

- наявність значної кількості користувачів та високий рівень користування послугами /продуктами книгозбірні;
- наявність великої кількості видань і ресурсів, що користуються популярністю у користувачів.

4. Собаки:

- книгозбірні з обмеженою кількістю видань і ресурсів;

- низький рівень відвідуваності та низька активність користувачів.

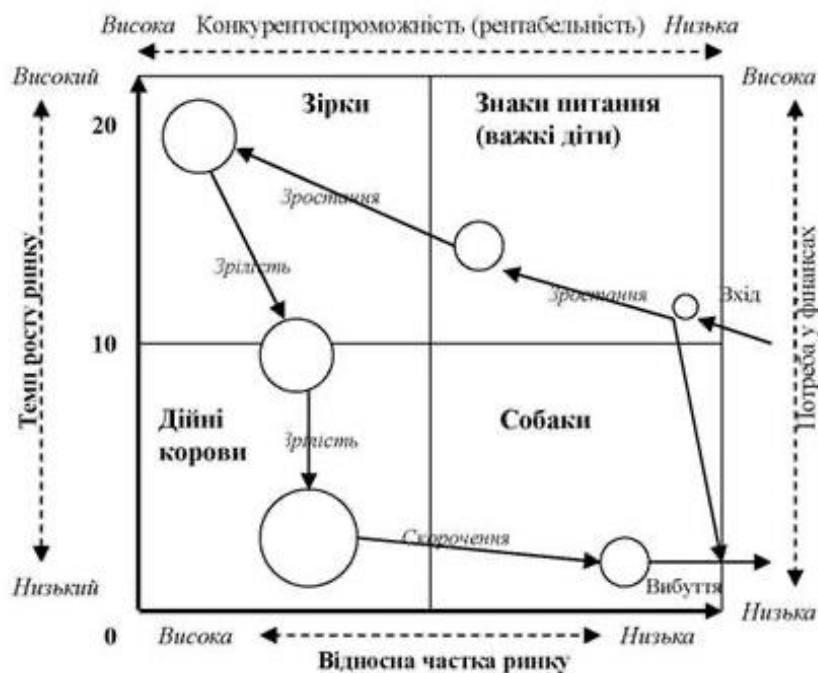

Рисунок 2.3 – Матриця BCG «зростання – частка ринку»

Аналіз характеристик секторів матриці для книгозбірень дає підстави зробити висновки, що ТОУНБ належить до категорії «Зірки». Показник рівня та динаміки споживання послуг є одним з найбільш важливих індикаторів успішності діяльності бібліотеки. Будь-яка книгозбірня в пріоритет виставляє задоволення інформаційних потреб користувачів.

Так слід вбрати до уваги, що при оцінюванні БІР книгозбірні важливим показником для визначення потенціалу бібліотеки, який визначає її стан інформатизації є матеріально-технічне забезпечення. Слід також брати до уваги, що машинний парк книгозбірень відрізняється і за потужністю ПК [42].

Комп'ютерне обладнання ТОУНБ є сучасним, бібліотека не так давно було доукомплектована ПК для користувачів, також книгозбірня оснащена і багатьма іншими видами обладнання, основним призначенням якого є робота користувачів з електронними ресурсами бібліотеки. Також важливим показником є автоматизація робочого місця бібліотекаря. Констатуємо, що на сьогоднішній день робочі місця бібліотекарів ТОУНБ автоматизовано відповідно до потреб бібліотеки, що дозволяє якісно виконувати посадові обов'язки. Також важливим

показником є аналіз стану організації локальних мереж. Комп'ютерний парк та комунікації в ТОУНБ відповідають запитам бібліотеки, але тим не менше у зв'язку з динамічним розвитком технологій це питання потребує постійного доопрацювання, обладнання доволі стрімко морально застаріває, тому потребує регулярної модернізації чи повного оновлення. ТОУНБ надає можливість користувачам безоплатного цілодобового користування Інтернет. ТОУНБ на перспективу планує збільшити швидкість передачі даних. Також у ТОУНБ створено власний web-сервер на якому представлено повну інформацію про ресурси і послуги книгозбірні. ТОУНБ також має власний онлайн каталог, пошукову систему, також функціонує зведена пошукова система для публічних бібліотек нашої області. Попри значні конкурентні переваги ТОУНБ запиту споживачів постійно змінюються, зростають вимоги до технічного забезпечення, тому книгозбірні потрібно систематично досліджувати зміну споживчих настроїв та технологічні можливості ринку.

Використання матриці VCG для моделювання стратегії управління ТОУНБ дає підстави для висновків, що книгозбірня займає міцні конкурентні позиції, значна кількість секторів (продуктів, послуг бібліотеки) перебуває в квадраті «зірки», попри це є також такі продукти і послуги, які є перспективними, але потребують значного інвестування, тобто вони перебувають в квадраті «Знаки питання», ну і є послуги, які слід або суттєво модернізувати, або ж взагалі вивести з ринку, тобто використати стратегію елімінації.

Для покращення якості та забезпечення гнучкості та адаптивності процесу стратегічного управління БІР ТОУНБ пропонуємо впровадження алгоритму роботи автоматизованої web-системи управління (див Додаток І).

Запропонована web-система призначена для спрощення процесів стратегічного управління ТОУНБ, надає можливість автоматизувати процеси управління книгозбіркою, дозволяє замовляти і бронювати наявну літературу та формувати звітність проведеної роботи.

Функціонал запропонованої web-системи:

- актуальна інформація про всі види літератури з правдивими і актуальними відгуками читачів;
- рейтингові списки наявної літератури з зазначенням дати і жанру;
- модуль для проведення статистичних досліджень, що дає можливість здійснити графічну візуалізацію результатів видання та повернення літератури;
- повна база усіх користувачів бібліотеки з контактною інформацією та списком обраної літератури;
- фільтр для пошуку необхідної літератури;
- бронювання обраної і доступної літератури.

Пропонуємо для зміцнення конкурентних позицій ТОУНБ в стратегічній перспективі реалізувати такі заходи:

1. Аналіз поточної ситуації на ринку бібліотечних послуг (SWOT-аналіз):
  - визначення сильних і слабких сторін в діяльності бібліотеки, ринкових загроз та можливостей розвитку;
  - врахування отриманих результатів аналізу при моделюванні стратегії управління БІР.
2. Визначення стратегічних цілей управління БІР:
  - формування чітких, досяжних і вимірюваних цілей розвитку для ТОУНБ з урахуванням актуальних на сьогодні і прогностичних потреб користувачів та соціокультурних особливостей регіону.
3. Планування дій:
  - формування стратегічних планів дій (коротко-, середньо- і довгострокових);
  - визначення конкретних ініціатив та реалістичних проєктів, орієнтованих на досягнення визначених цілей.
4. Залучення стейкхолдерів (зацікавлених сторін):
  - ефективна взаємодія з громадськістю та цільовими аудиторіями ТОУНБ;
  - залучення працівників бібліотеки, користувачів та представників широкої громадськості до розроблення стратегії управління БІР ТОУНБ.
5. Технологічна модернізація:

- впровадження в роботу ТОУНБ сучасних технологій для покращення доступу до продуктів, послуг і сервісів бібліотеки;

- удосконалення е-каталогів, онлайн-сервісів та інших нововведень.

6. Навчання та розвиток кадрів:

- забезпечення безперервного та якісного навчання бібліотекарів, підвищення якості цифрової грамотності.

7. Моніторинг та оцінювання:

- систематичне проведення моніторингу, проведення різноманітних досліджень потреб та побажань користувачів та потенційних користувачів; дослідження рівня попиту на продукти і послуги бібліотеки; визначення рейтингу бібліотеки;

- за необхідності коригування стратегічних планів;

- впровадження чіткої системи оцінювання якості обслуговування користувачів бібліотеки.

8. Гнучкість та адаптація:

- здатність вносити корективи до кроків реалізації стратегії відповідно до змін внутрішнього і зовнішнього середовища;

- гнучкість у пошуку альтернативних варіантів вирішення поставлених завдань.

Висновки до розділу 2

ТОУНБ було засновано у 1939 р. шляхом об'єднання націоналізованих радянською владою місцевих бібліотек єврейських, польських і українських громад. Сучасна ТОУНБ є головним закладом регіону у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування, який обслуговують 68 бібліотекарів, з яких 62 з вищою освітою.

До основних послуг, які ТОУНБ пропонує своїм користувачам належать: можливість за допомогою довідково-бібліографічного апарату на безоплатній основі (за виключенням комерційних баз даних) отримувати інформацію про

бібліотечні фонди; при пошуку та відборі інформації отримувати безоплатну консультацію фахівця бібліотеки; отримувати для тимчасового користування документи, що містяться в фондах ТОУНБ, на безоплатній основі (за виключенням документів, що ТОУНБ надбала за кошти від власної господарської діяльності); користуватись міжбібліотечним фондом для отримання документів або їх копій; отримувати інформації з інших бібліотек через Інтернет; для роботи в ТОУНБ використовувати власні ноутбуки та інші гаджети; бути учасником масових заходів, що проводить ТОУНБ; користуватись іншими послугами, які надає ТОУНБ, в тому числі на комерційній основі; для користувачів, які мають вади зору, передбачено можливість отримання документів, що розміщені на спеціальних носіях інформації; для користувачів похилого віку та осіб з інвалідністю передбачено послугу книгоношення. ТОУНБ також пропонує користувачам платні послуги, перелік таких послуг і розцінки розміщено на офіційному сайті бібліотеки.

Фонд документів ТОУНБ є універсальним і налічує 335,9 тис. примірників (станом на 01.01.2024 р.).

ТОУНБ створює умови для безперервної бібліотечної освіти, на базі бібліотеки створено регіональний навчальний центр, де проводяться курси підвищення кваліфікації для працівників публічних бібліотек нашої області, такі курси можуть бути як офлайн, так і онлайн.

Значні зусилля фахівці ТОУНБ докладають для збереження особливо цінних і рідкісних фондів. Для збереження книжкового фонду використовують технології електронної консервації, що дозволяє запобігти процесам старіння видання та мінімізувати втрати. Оцифрування документів дозволяє організувати правильний процес збереження, адже використовують цифрові копії, а оригінальні документи зберігаються за належних умов.

Для здійснення стратегічного аналізу теперішнього стану та визначення перспективного напрямку розвитку ТОУНБ використано матрицю VCG, що дозволило визначити, що продукти, послуги і сервіси бібліотеки займають різні сектори матриці. Тобто є продукти, послуги і сервіси, які є надзвичайно перспективними, користуються зростаючим попитом користувачів бібліотеки та

належать до ринку, який динамічно розвивається, але для розвитку потребують значний інвестицій. Є такі, які користуються сталим попитом користувачів, але ринок цих послуг поступово морально застаріває, наразі вони є цінними для бібліотеки, але перспективи розвитку слабкі. Є такі послуги, які не актуальні, відповідно потребують модернізації, або взагалі усунення, тобто слід використовувати стратегію елімінації.

З метою покращення якості обслуговування в роботі запропоновано автоматизовану web-систему управління бібліотекою, користування якою дозволить оперативно отримати актуальну інформацію про наявну літературу та можливість здійснити її бронювання. Система має панель адміністратора, що забезпечує ефективне управління літературою та користувачами, надає можливість переглядати звітність, оприлюднює рейтинг літератури за різними жанрами і часовими проміжками.

РОЗДІЛ 3. БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

3.1. Безпека життєдіяльності

Вимоги пожежної безпеки в приміщеннях ТОУНБ

Усі працівники книгозбірні під час прийняття на роботу повинні проходити протипожежний інструктаж та перевірку знань з питань пожежної безпеки.

Будь-яке перепланування, зміну функціонального призначення приміщень бібліотеки потрібно здійснювати лише за наявності проєктної документації, яка пройшла попередню експертизу на відповідність нормативним актам з питань пожежної безпеки з позитивним результатом в органах державного пожежного нагляду.

Приміщення бібліотеки має бути забезпечене відповідними знаками безпеки. Меблі та обладнання бібліотеки мають розміщуватись так, щоб забезпечити вільний прохід до виходу з приміщення (завширшки не менше ніж 1,0 м). вихід слід утримувати вільним, нічим не захаращувати.

У міру накопичення легкозаймистих відходів (використаного паперу тощо), а також після закінчення роботи їх слід прибрати у спеціально відведені сміттєзбірники.

Документи, папір та інші горючі матеріали слід зберігати на відстані:

- від електрощитів, електрокабелів, проводів – не менше ніж 1,0 м;
- від світильників – 0,25 м;
- від приладів опалення – 0,25 м.

Відстань від ламп до стелажів має бути не менше 0,5 м.

Відстань між стаціонарними стелажими та шафами має відповідати таким нормам:

- між рядами стелажів і шаф (головний прохід) – не менше ніж 1,2м;
- між стелажими (прохід) – не менше ніж 0,8 м;

- між зовнішньою стіною будівлі та стелажми (шафами), паралельними стінами – не менше ніж 0,8 м;

- між стіною та нижньою полицею стелажа чи шафи – не менше ніж 0,2 м, у цокольних приміщеннях – не менше ніж 0,3 м;

- між стелажми та приладами опалювальної системи – не менше ніж 1,1 м.

Ширина проходів між стелажми з висувними шухлядами, сейфами тощо повинна відповідати особливостям цього обладнання.

Електроприлади та апаратура мають експлуатуватися лише у справному стані. У разі пошкоджень вимикачів, розеток та інших електроприладів слід негайно вимкнути їх і взяти необхідних заходів щодо приведення до пожежебезпечного стану [44].

У приміщеннях бібліотеки забороняється:

- улаштовувати тимчасові електромережі;

- користуватися електронагрівальними приладами (кип'ятильниками, чайниками, плитками, камінами тощо), крім спеціально призначених і обладнаних для цього приміщень;

- залишати без нагляду ввімкнені в електромережу кондиціонери, комп'ютери тощо, порушувати правила експлуатації електроприладів;

- захарашувати шляхи виходу меблями, обладнанням, різними матеріалами, навіть якщо вони не зменшують нормативу ширини;

- користуватися газовими паяльниками, паяльними лампами або будь-якими іншими приладами, що створюють відкрите полум'я;

- залишати без нагляду підключене до електромережі електрообладнання;

- палити.

Після закінчення роботи в приміщенні бібліотеки слід оглянути приміщення на предмет відсутності порушень, що можуть призвести до випадку пожежі.

При виявленні несправності устаткування розміщеного в приміщенні бібліотеки, його необхідно відключити від електромережі і викликати фахівця з обслуговування апаратури.

При короткому замиканні, обриві систем водопостачання, опалення і вентиляції, що перешкоджають нормальному продовженню роботи, необхідно припинити роботу до ліквідації аварії.

3.2. Основи охорони праці

Динамічний розвиток сучасного інформаційного середовища має значний вплив на діяльність ТОУНБ. В таких умовах потребують уваги проблеми організації професійно-діяльнісного середовища книгозбірні та управління ними, зокрема питання безпеки життєдіяльності.

Нині сфера охорони праці перебуває на етапі значних перетворень. Паралельно з традиційними формами та методами управління набувають поширення нові моделі й принципи управління безпекою, зокрема концепція щодо менеджменту гігієни та безпеки праці, що базується на міжнародно визнаних стандартах і рекомендаціях.

До нормативно-правових актів, які регулюють бібліотечну діяльність в Україні, належать: міжнародні акти, ратифіковані Україною; Конституція України; закони України; підзаконні акти (укази Президента України, постанови та розпорядження КМУ, міжгалузеві й галузеві документи); локальна бібліотечна організаційно-правова, рекомендаційна та нормативно-технологічна документація (бібліотечні статuti, колективні договори, положення, інструкції, правила, переліки, накази тощо).

Основоположним документом з охорони праці в Україні є Конституція, ухвалена 28 червня 1996 р. Ст. 3 визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Гарантування дотримання прав і свобод людини є головним обов'язком держави та становить зміст і спрямованість її діяльності.

Важливим напрямом розвитку нормативно-правового забезпечення бібліотечної діяльності є законодавче закріплення положень, що визначають статус бібліотекарів як однієї з основних ланок інформаційного простору.

Сучасні бібліотечні системи організовано в такий спосіб, що їх використання провокує інформаційний стрес, який призводить до стану невизначеності, сумнівів, збентеженості та розгубленості, а робота з електронними документами й засобами доступу до них створює для персоналу бібліотек нове коло проблем соціального, технологічного, фізіологічного та психологічного характеру. Ці чинники свідчать, що врегулювання трудових відносин у бібліотечних установах слід розглядати, відштовхуючись насамперед від психофізіологічної класифікації бібліотечної діяльності, від тих реальних психологічних навантажень, які щоденно витримують бібліотечні працівники. Інакше кажучи, вкрай важливо, щоб у сучасному бібліотечному законодавстві було віддзеркалено морально-психологічні, психофізіологічні аспекти професійної діяльності бібліотекарів, адже ці чинники суттєво впливають на їхню працездатність, самопочуття та здоров'я.

Окремої уваги варті документи, що регулюють санітарно-гігієнічні норми, стандарти бібліотечної діяльності, гарантують соціальний захист працівників. Ці питання набувають особливої актуальності через широке застосування в бібліотечних установах електронної та копіювально-множильної техніки. У цьому контексті подальшого вдосконалення потребують: Правила охорони праці для працівників бібліотек; Порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій; Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин та інші документи.

Інноваційну діяльність у сфері соціального захисту має бути спрямовано на постійне вдосконалення та розвиток нормативної бази, що сприятиме виявленню та нейтралізації негативних чинників бібліотечної праці. Зокрема, ґрунтовнішого впорядкування потребують умови праці операторів копіювально-множильної техніки, а також співробітників, які проводять реставрацію та консервацію документів. Ймовірно, саме ці види діяльності потрібно внести до переліку професій зі шкідливими умовами праці.

План заходів із профілактики та зниження травматизму в бібліотечній галузі може бути таким:

1. Регулярне спостереження за умовами праці.

2. Постійний моніторинг стану здоров'я працівників (попередні та періодичні медогляди, групи диспансерного нагляду, цільові медогляди).

3. Систематичне інформування працівників про наявний ризик порушення здоров'я, заходи його захисту й профілактики.

4. Пропаганда здорового способу життя (боротьба зі шкідливими звичками, фізкультура та інші заходи оздоровлення).

До пріоритетних напрямів діяльності, які доцільно відобразити в зазначеному Плані, належать такі:

1) постійне поліпшення умов праці, доведення їх до показників, близьких до нормативних;

2) зменшення професійного ризику до реально прийнятних рівнів;

3) формування в колективах корпоративної й поведінкової культури, дотримання принципу: працювати безпечно важливіше, ніж працювати вигідно чи продуктивно;

4) здійснення соціальних заходів, у тому числі соціальне страхування працівників від професійних захворювань, санітарно-побутового та лікувально-профілактичного обслуговування;

5) виділення необхідних фінансів і матеріальних ресурсів з метою охорони праці.

Одним із найважливіших аспектів, від якого залежить безпека в організації та без якого неможливе життя будь-якого колективу, є управління конфліктами. Зіткнення в колективі, особливо бібліотечному, де працюють переважно жінки, відбуваються через особливості психоемоційного стану колег. Найчастіше причиною непорозумінь стають не інформаційні та структурні чинники, а відносини працівників та їхня поведінка. Створення сприятливого психологічного клімату в колективі є одним із найголовніших завдань профілактики конфліктів. На рівні бібліотеки методами стрес-менеджменту мають бути такі: підтримка з боку колективу, заняття з профілактики стресу й управління ним, навчання співробітників методикам релаксації; доцільно також створити куточок відпочинку для психологічного розвантаження бібліотечних працівників.

Висновки до розділу 3

При роботі в бібліотеці, як персоналу, так і користувачам, слід дотримуватись встановлених правил безпеки. Насамперед інструкції з безпеки життєдіяльності персоналу та користувачів під час знаходження в бібліотеці.

Модернізація бібліотечної діяльності в умовах подальшого розвитку інформаційного суспільства потребує проведення спеціальних досліджень і розроблення комплексу нормативно-правових документів для створення безпечних умов праці. Сучасний стан бібліотечно-інформаційної сфери характеризується неналежним матеріально-фінансовим забезпеченням, зростанням інформаційного та інтелектуального навантаження та конфліктогенності в трудових колективах; суттєвий негативний вплив здійснюють психо-фізіологічні та соціально-психологічні чинники, що значно погіршує умови праці. Аналіз нормативно-правових документів із питань охорони праці свідчить, що увагу фахівців насамперед спрямовано на розроблення нормативних документів щодо інженерно-технічного персоналу, а проблеми, безпосередньо пов'язані з бібліотечними процесами й технологіями, з погляду охорони бібліотечної праці належним чином не розроблено. Саме тому менеджмент безпеки та правове підґрунтя безпеки бібліотечної діяльності в Україні є актуальним та своєчасним питанням. Розширення кола заходів щодо створення належних умов праці та відпочинку, зменшення фізичного й інформаційного навантаження та напруження стали б значним поштовхом для забезпечення й реалізації конституційного права працівників бібліотек України на здорову й безпечну діяльність.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота бакалавра на тему «Формування, упорядкування та управління бібліотечними інформаційними ресурсами в контексті соціокомунікаційних процесів» виконана на базі Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки.

Робота пройшла апробацію на VI Міжнародній науковій конференції «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки».

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Перші згадки про бібліотеки походять ще з часів Стародавнього Сходу. З тих часів бібліотеки пройшли складний шлях еволюції, трансформацій та адаптації. Перші роки здобуття Україною незалежності були складними для бібліотек, що позначилось в зменшенні їх кількості та несистематичному і недостатньому фінансуванні, бібліотеки мали пряму залежність від економічної, політичної та соціокультурної ситуації в країні. В цей історичний період було прийнято багато законодавчих актів, що прямо чи опосередковано мають вплив на розвиток бібліотечної справи, бібліотеки нарешті почали розглядатися як невід'ємна складова національно-культурного розвитку країни, відбулось напрацювання нової інфраструктури, в якій національні книгозбірні посіли пріоритетне місце.

Українські бібліотеки почали динамічно налагоджувати міжнародне співробітництво в сфері формування електронних ресурсів у різних сферах. Трансформаційні процеси зумовили зміни у як соціальних функціях бібліотеки, так і у організації її простору, дизайну та інтер'єру, організаційної структури.

2. На сучасному етапі розвитку значна увага приділяється використанню сучасних цифрових технологій, залученню інноваційних засобів комунікації. Актуальним є впровадження моделі гнучкої бібліотеки – формування конструктивної взаємодії користувача з бібліотекою, тобто побудова навколо бібліотечних інформаційних ресурсів системи бібліотечного обслуговування. Під впливом впровадження сучасних технологій і врахування запитів користувачів

бібліотека набуває гнучкості через збільшення асортименту бібліотечних продуктів, послуг і сервісів.

3. На сучасному етапі розвитку нагальною потребою є побудова сучасних гнучких комунікацій між книгозбірнею та користувачами, залучення користувачів до формування та управління якістю послуг книгозбірні.

В роботі розглянуто найбільш популярні системи управління бібліотекою: КОНА, ALEPH, UniLib. Використання в діяльності бібліотеки системи управління бібліотекою значно підвищує ефективність всіх процесів бібліотеки, зменшує обсяги рутинної роботи та підвищує достовірність звітності, дає можливість відстежувати інтенсивність користування послугами бібліотеки та визначає найбільш популярні послуги як індивідуально за кожним користувачем, так і за певними групами користувачів.

4. ТОУНБ було засновано у 1939 р. шляхом об'єднання націоналізованих радянською владою місцевих бібліотек єврейських, польських і українських громад. Сучасна ТОУНБ є головним закладом регіону у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування, який обслуговують 68 бібліотекарів, з яких 62 з вищою освітою.

До основних послуг, які ТОУНБ пропонує своїм користувачам належать: можливість за допомогою довідково-бібліографічного апарату на безоплатній основі (за виключенням комерційних баз даних) отримувати інформацію про бібліотечні фонди; при пошуку та відборі інформації отримувати безоплатну консультацію фахівця бібліотеки; отримувати для тимчасового користування документи, що містяться в фондах ТОУНБ, на безоплатній основі (за виключенням документів, що ТОУНБ надбала за кошти від власної господарської діяльності); користуватись міжбібліотечним фондом для отримання документів або їх копій; отримувати інформації з інших бібліотек через Інтернет; для роботи в ТОУНБ використовувати власні ноутбуки та інші гаджети; бути учасником масових заходів, що проводить ТОУНБ; користуватись іншими послугами, які надає ТОУНБ, в тому числі на комерційній основі; для користувачів, які мають вади зору, передбачено можливість отримання документів, що розміщені на спеціальних

носіях інформації; для користувачів похилого віку та осіб з інвалідністю передбачено послугу книгоношення. ТОУНБ також пропонує користувачам платні послуги, перелік таких послуг і розцінки розміщено на офіційному сайті бібліотеки.

Фонд документів ТОУНБ є універсальним і налічує 335,9 тис. примірників (станом на 01.01.2024 р.).

ТОУНБ створює умови для безперервної бібліотечної освіти, на базі бібліотеки створено регіональний навчальний центр, де проводяться курси підвищення кваліфікації для працівників публічних бібліотек нашої області, такі курси можуть бути як офлайн, так і онлайн.

Значні зусилля фахівці ТОУНБ докладають для збереження особливо цінних і рідкісних фондів. Для збереження книжкового фонду використовують технології електронної консервації, що дозволяє запобігти процесам старіння видання та мінімізувати втрати. Оцифрування документів дозволяє організувати правильний процес збереження, адже використовують цифрові копії, а оригінальні документи зберігаються за належних умов.

5. Для здійснення стратегічного аналізу теперішнього стану та визначення перспективного напрямку розвитку ТОУНБ використано матрицю BCG, що дозволило визначити, що продукти, послуги і сервіси бібліотеки займають різні сектори матриці. Тобто є продукти, послуги і сервіси, які є надзвичайно перспективними, користуються зростаючим попитом користувачів бібліотеки та належать до ринку, який динамічно розвивається, але для розвитку потребують значний інвестицій. Є такі, які користуються сталим попитом користувачів, але ринок цих послуг поступово морально застаріває, наразі вони є цінними для бібліотеки, але перспективи розвитку слабкі. Є такі послуги, які не актуальні, відповідно потребують модернізації, або взагалі усунення, тобто слід використовувати стратегію елімінації.

З метою покращення якості обслуговування в роботі запропоновано автоматизовану web-систему управління бібліотекою, користування якою дозволить оперативно отримати актуальну інформацію про наявну літературу та можливість здійснити її бронювання. Система має панель адміністратора, що

забезпечує ефективне управління літературою та користувачами, надає можливість переглядати звітність, оприлюднює рейтинг літератури за різними жанрами і часовими проміжками.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

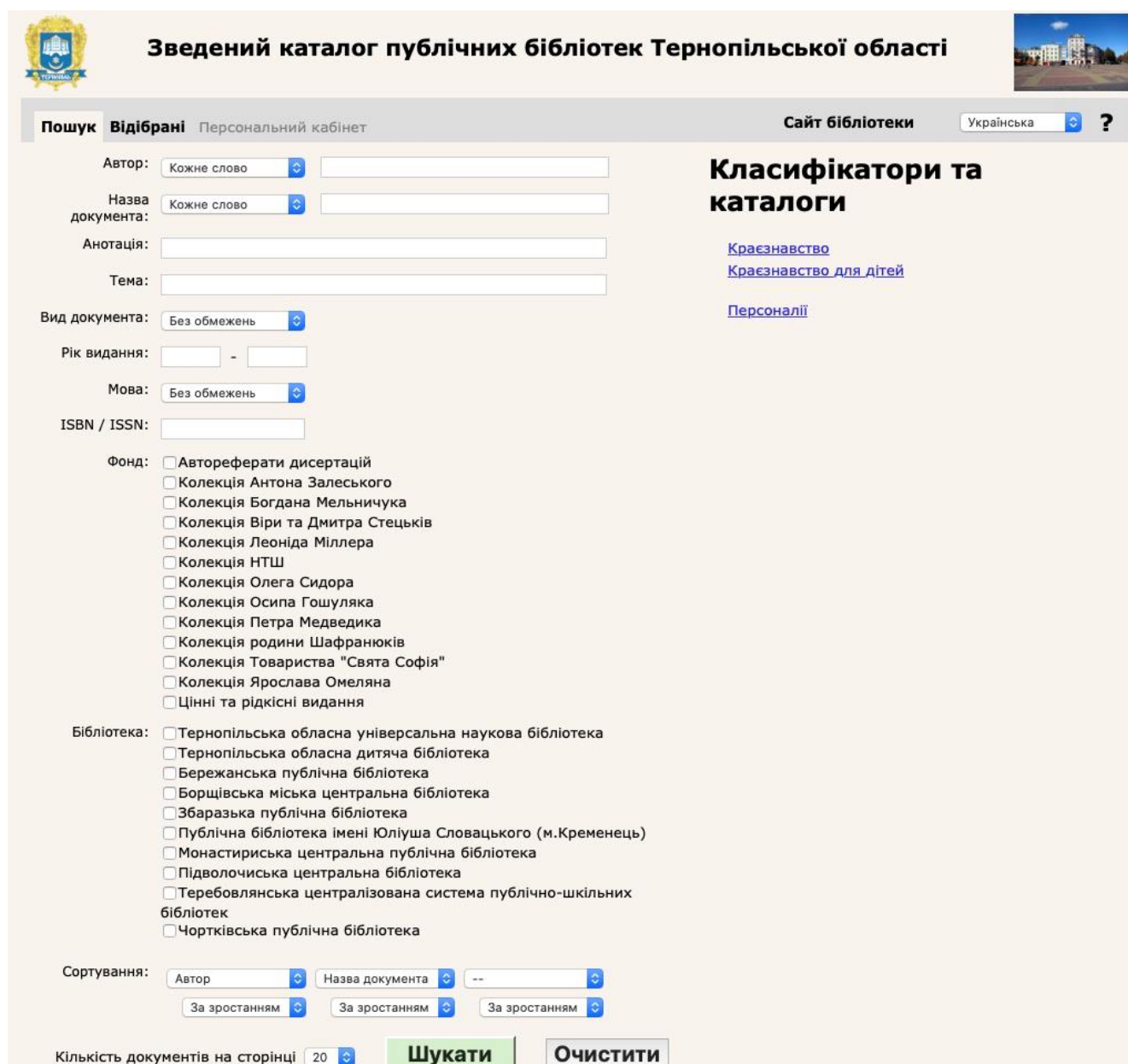
1. Лобузiна К. Технологiї органiзацiї знаннєвих ресурсiв у бiблiотечно-iнформацiйнiй дiяльностi: монографiя /вiдп. ред. О.С. Ониценко. НАН України, Нац. Б-ка України iм. В.І. Вернадського. К., 2012. 252 с. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201410_artilces_field_dopmat_files/eif00000043.pdf (дата звернення: 01.02.2026)
2. Джей Джи. Iсторiя виникнення бiблiотек. URL: <https://dovidka.biz.ua/istoriia-vynyknennia-bibliotek/> (дата звернення: 03.02.2026)
3. Бiблiотека, книгозбiрня. Вiкiпедiя. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Бiблiотека> (дата звернення: 03.02.2026)
4. Кравець Л.О. Еволюцiя функцiй бiблiотек в умовах суспiльних трансформацiй. Дисертацiя на здобуття ступеня доктора фiлософiї за спецiальнiстю 029 «Iнформацiйна, бiблiотечна та архiвна справа. К.: 2025. 224 с. URL: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2025/04/Kravec_Dysertacziya_SAJT.pdf (дата звернення: 03.02.2026)
5. Зворський С. Л. З'їзди, конгреси бiблiотечнi та бiблiографiчнi. *Українська бiблiотечна енциклопедiя*. URL: <https://tinyurl.com/4zyvxpjx> (дата звернення: 04.02.2026)
6. Давидова І. О. Управлiння системними трансформацiями бiблiотек: до питання наукової органiзацiї управлiння. *Вiсник Харкiвської державної академiї культури*. 2014. Вип. 45. С. 78–84.
7. Нацiональна бiблiотека України iменi В. І. Вернадського у перше десятилiття незалежностi України (1991–2002): [монографiя] /Л.А. Дубровiна, О. С. Ониценко, В. М. Горовий [та iн.]; НАН України, Нац. б-ка України iм. В. І. Вернадського ; вiдп. ред. Л. А. Дубровiна. Київ, 2019. 452 с.
8. Про бiблiотеки i бiблiотечну справу: Закон України вiд 27.01.1995р. № 32/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.02.2026)

9. Кудлай В.О. Розвиток бібліотечної справи в Україні: теоретичні, нормативні та змістові засади. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія*. 2013. Вип. 5. С. 37-47.
10. Горбань Ю. Цифрова трансформація бібліотек України в умовах глобалізаційних процесів. URL: <https://nibu.kyiv.ua/media/uploads/2025/10/20/nkhzng.pdf> (дата звернення: 11.02.2026)
11. Чумак Є. Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. Вип. 10. DOI: 10.31866/2616-7654.10.2022.269445
12. Антоненко І., Баркова О. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення. *Бібліотечний вісник*. 2004. № 2. С. 11–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2004_2_5 (дата звернення: 12.02.2026)
13. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38–44.
14. Пальчук В. Сучасні тенденції розвитку базових функцій інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ. 2013. Вип. 36. С. 489-502.
15. Гранчак Т. Концептуальна модель гнучкої бібліотеки. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. Вип. 6. С. 10-23.
16. Луганська обласна універсальна наукова бібліотека: URL: <https://www.library.lg.ua/uk> (дата звернення: 15.02.2026)
17. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Бібліотека як соціокультурний публічний простір: трансформаційні зміни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. С. 24–31.
18. Мар'їна О. Ю. Інформатизація бібліотек України: стратегії опанування медіапростору. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2012. Вип. 37. С. 105-113.

19. Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 5-11.
20. Ніколаєнко Н. Ефективне управління сучасною бібліотекою в умовах структурно-функціональних змін. *Вісник книжкової палати*. 2014. № 12. С. 20-23.
21. Биркович Т.І. Особливості управління бібліотекою як соціальним інститутом: соціокультурні аспекти. *Вісник НАККіМ. Культурологія*. 2025. № 2. С. 11-18. DOI 10.32461/2226-3209.2.2025.338810
22. Бруй О. Стратегія розвитку як основа управління бібліотекою. *Вісник книжкової палати*. 2018. № 3. С. 36–40.
23. Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е. Роль бібліотеки як соціального інституту в розвитку інформаційної безпеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 5-12.
24. Великосельська О.М. Наукова бібліотека в інформаційному суспільстві. *Бібліотека в освітньому просторі. Інформаційне суспільство. Формування інформаційної культури: інформ. бюл. для працівників бібліотек ВНЗ III–IV рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області*. Хмельницький: ХНУ, 2011. № 11. 68 с.
25. Poberezhna, T. I. (2023). Transformation of the Activities of Public Libraries of Podillia under Martial Law. *Library Science. Documentation Science. Informology*, 4, 56–62
26. Лук'яненко Л. В. Електронний журнал як новий засіб наукової комунікації: бібліотечно-прикладний аспект. *Імперативи розвитку електронних бібліотек: pro et contra*. 2025. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/5525> (дата звернення: 08.03.2026)
27. Войтко В.В., Черноволик Г.О., Круподьорова Л.М., Денисюк А.В., Булавко І.О. Автоматизована вебсистема управління бібліотекою. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/41937/20419.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (дата звернення: 09.03.2026)

28. KOHA. URL: <https://koha-community.org/> (дата звернення: 10.03.2026)
29. ALEPH. URL: <https://exlibrisgroup.com/products/aleph-integrated-library-system/> (дата звернення: 10.03.2026)
30. UniLib. URL: <http://unilib.com.ua/web/uk> (дата звернення: 10.03.2026)
31. Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека. Офіційний сайт. URL: <https://library.te.ua/pro-bbloteku/steritchna-dovdka/> (дата звернення: 01.04.2026)
32. Антикорупційна програма Тернопільської обласної універсальної наукової бібліотеки. URL: <https://library.te.ua/wp-content/uploads/2018/06/2017.pdf> (дата звернення: 19.03.2026)
33. Асєєв Г. Інтеграція фондів бібліотек, архівів і музеїв з метою їх збереження та використання. *Вісник книжкової палати*. 2022. № 4. С. 12-17. DOI: 10.36273/2076-9555.2022.4(309).12-17
34. Анісімова О., Яворська Т. Стратегічне управління в діяльності бібліотек. *Вісник книжкової палати*. 2024. №3. С7 37-45.
35. Стратегічне управління процесно-орієнтованою бібліотекою. URL: <http://surl.li/oxsea> (дата звернення: 01.05.2026)
36. Бруї О. М. Збалансована система показників у стратегічному управлінні бібліотекою: дис. канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03. Національна академія наук України; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ, 2018. 283 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/28644/1/Bruj_diss.pdf (дата звернення: 05.05.2026)
37. Стратегічний менеджмент. Ч 1. Теоретичні засади формування системи стратегічного управління в організації: навч. посіб. у структ.-логіч. схемах /Г. І. Забродська, Л. Д. Забродська, Т. С. Пічугіна, А. П. Грінько. Харків: ХДУХТ, 2017. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/11595/1/P_STRATEGICHNYYY%20MENEDZHMENT_2017_1.pdf (дата звернення: 10.05.2026)
38. Рубан А. Формування та використання інформаційних ресурсів у бібліотеках України: огляд видань 2010-2014 років. *Вісник Книжкової палати*. 2016. No 1. С.

- 26-33. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/77241178.pdf> (дата звернення: 12.05.2026)
39. Матриця BCG: зручний метод для простого аналізу потенціалу товарів та послуг компанії. URL: <http://surl.li/nluwu> (дата звернення: 15.05.2026)
40. Кузнецова Л. Публічні бібліотеки України в умовах воєнного стану: втрати і виклики. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. Вип. 10. С. 105-113. DOI: 10.31866/2616-7654.10.2022.269471
41. Гумен Ю., Каспер В. Управління бібліотечними інформаційними ресурсами. Матеріали VI Міжнар. наук. конф. «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки», 23-24 кві April, 2026. Т.: ФОП Осадца Ю. В, 2026. С. 99–100. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/52063> (дата звернення: 19.05.2026)
42. Електронні інформаційні ресурси бібліотек України: за результатами дослідження. URL: https://www.irf.ua/files/ukr/activities_rip_345_ua_res_desc.pdf (дата звернення: 20.05.2026)
43. Сафонова Т., Коханова І. Менеджмент безпеки профдіяльності в бібліотеках України. *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 2. С. 37-42. DOI: 10.36273/2076-9555.2022.2(307).37-42
44. Інструкція про заходи пожежної безпеки в приміщеннях бібліотеки. URL: <https://vmi.volyn.ua/data/media/files/4/5/45-zaxody-pb-v-biblioteci-ie-docx.pdf> (дата звернення: 01.06.2026)
45. Яворська Т. М. Бібліотеки на етапі розвитку інформаційного суспільства. Інформація та соціум: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. С. 37-39.

Зведений каталог публічних бібліотек Тернопільської області

Пошук **Відібрані** Персональний кабінет Сайт бібліотеки Українська ?

Автор: Кожне слово

Назва документа: Кожне слово

Анотація:

Тема:

Вид документа: Без обмежень

Рік видання: -

Мова: Без обмежень

ISBN / ISSN:

Фонд:

- Автореферати дисертацій
- Колекція Антона Залеського
- Колекція Богдана Мельничука
- Колекція Віри та Дмитра Стецьків
- Колекція Леоніда Міллера
- Колекція НТШ
- Колекція Олега Сидора
- Колекція Осипа Гошуляка
- Колекція Петра Медведика
- Колекція родини Шафранюків
- Колекція Товариства "Свята Софія"
- Колекція Ярослава Омеляна
- Цінні та рідкісні видання

Бібліотека:

- Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека
- Тернопільська обласна дитяча бібліотека
- Бережанська публічна бібліотека
- Борщівська міська центральна бібліотека
- Збаразька публічна бібліотека
- Публічна бібліотека імені Юліуша Словацького (м.Кременець)
- Монастирська центральна публічна бібліотека
- Підволочиська центральна бібліотека
- Тербовлянська централізована система публічно-шкільних бібліотек
- Чортківська публічна бібліотека

Сортування: Автор Назва документа --   За зростанням За зростанням За зростанням

Кількість документів на сторінці 20

Шукати **Очистити**

Класифікатори та каталоги

- [Краєзнавство](#)
- [Краєзнавство для дітей](#)
- [Персоналії](#)

Рисунок. Зведений каталог публічних бібліотек Тернопільської області

Наука України

доступ до знань

Координатор проекту: [Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)

- [Наукові бібліотеки України](#)
- [Наукові ресурси бібліотек](#)
- [Наукові установи](#)
- [Науковці України](#)

Оберіть мову ▼

Зареєструватись

Пошук

Про проект

Зворотний зв'язок

НАУКОВІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕК

Тип бібліотеки:

Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека

ЕЛЕКТРОННИЙ КАТАЛОГ

Інтернет-адреса

- **Документи:** [Книги](#) [Статті](#) [Мультимедійні матеріали](#)
[Стародруковані, рідкісні видання](#) [Газети](#) [Періодика](#)
- **Тематика:** [Універсальна \(Всі галузі наук\)](#)

Електронний каталог Тернопільської ОУНБ дозволяє пошук за різними базами даних книг, статей, документів, журналів, газет, музичних творів, рідкісних видань та тематичних матеріалів.

Інформаційні ресурси:

- [ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА](#)
- [ЗВЕДЕНА КАРТОТЕКА ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ М. ТЕРНОПІЛЬ \(ЖУРНАЛИ\)](#)
- [ЗВЕДЕНА КАРТОТЕКА ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ М. ТЕРНОПІЛЯ \(ГАЗЕТИ\)](#)
- [КАТАЛОГ ГАЗЕТ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОУНБ](#)
- [ЕЛЕКТРОННИЙ КАТАЛОГ](#)

Рисунок. Електронний каталог ТОУНБ

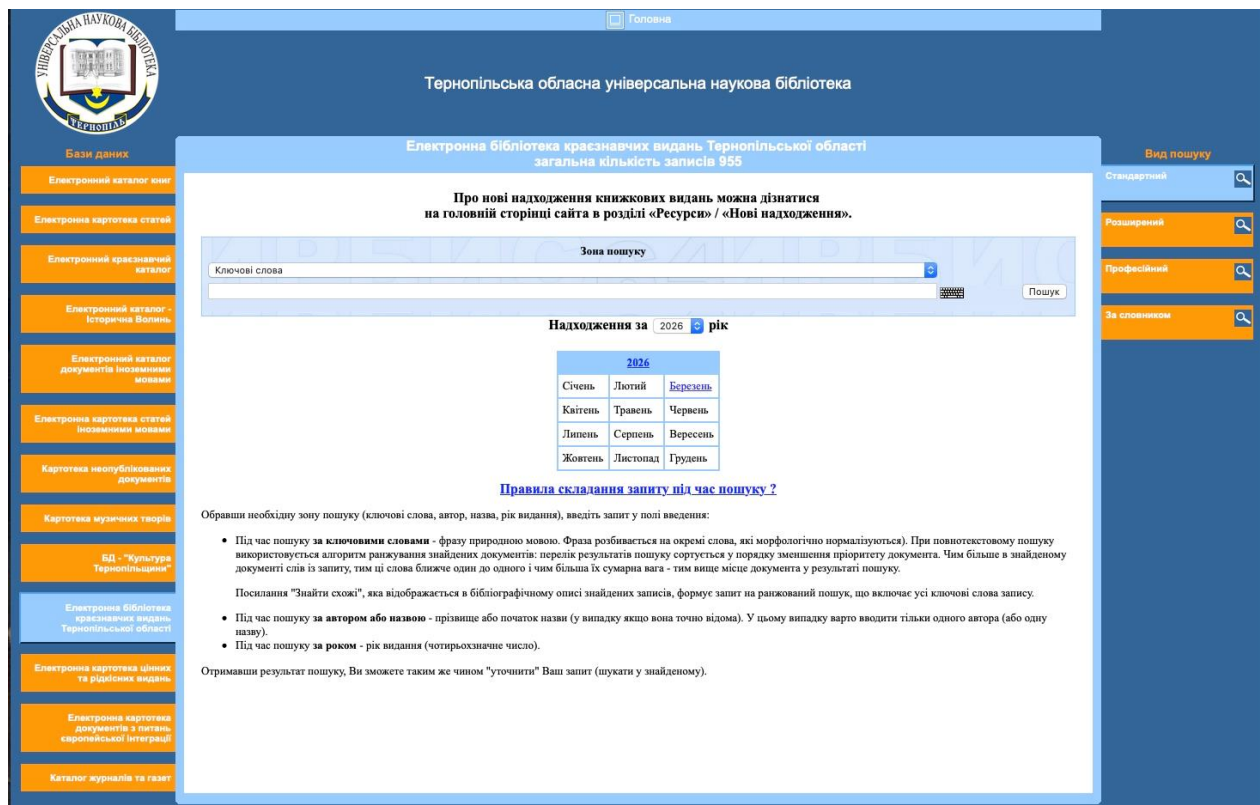

Рисунок. Електронна бібліотека ТОНУБ [31]

Рисунок. Поточні періодичні видання ТОНУБ, е-бібліотека [31]

ВІРТУАЛЬНА ДОВІДКА

[Звернутись у віртуальну довідкову службу](#)[Положення у ВДС](#)

* або натисніть на онлайн чат у правому кутку сторінки

[Архів ВДС](#)

- [+](#) ПРО ВИДАТНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДІЯЧА ХХ СТОЛІТТЯ ЯРОСЛАВА СТЕЦЬКА
- [+](#) ПАВЛО ВІРСЬКИЙ, УКРАЇНСЬКИЙ ТАНЦІВНИК І ХОРЕОГРАФ
- [+](#) ПРОБЛЕМА СТРАЖДАННЯ В РЕЛІГІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ. КНИГА ЙОВА.
- [+](#) НАРОДНА ХОРЕОГРАФІЯ
- [+](#) ЦЕРКОВНОСЛОВ'ЯНСЬКА МОВА
- [+](#) ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ
- [+](#) ПРО УКРАЇНСЬКОГО КОМПОЗИТОРА ВОЛОДИМИРА РУНЧАКА
- [+](#) ПРО ІГОРА НИКОЛИШИНА (25.07.1962- 22.10.2017) – ХОРЕОГРАФА, ПЕДАГОГА, КЕРІВНИКА НАР. ТАНЦЮВАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ “ЛЮБИСТОК”
- [+](#) ПРО СЕЛО МАЛІ ЧОРНОКІНЦІ ЧОРТКІВСЬКОЇ ОТГ
- [+](#) ПРО СЕЛО ВЕЛИКІ ЧОРНОКІНЦІ ЧОРТКІВСЬКОЇ ОТГ

Рисунок. Віртуальна довідка ТОУНБ [31]

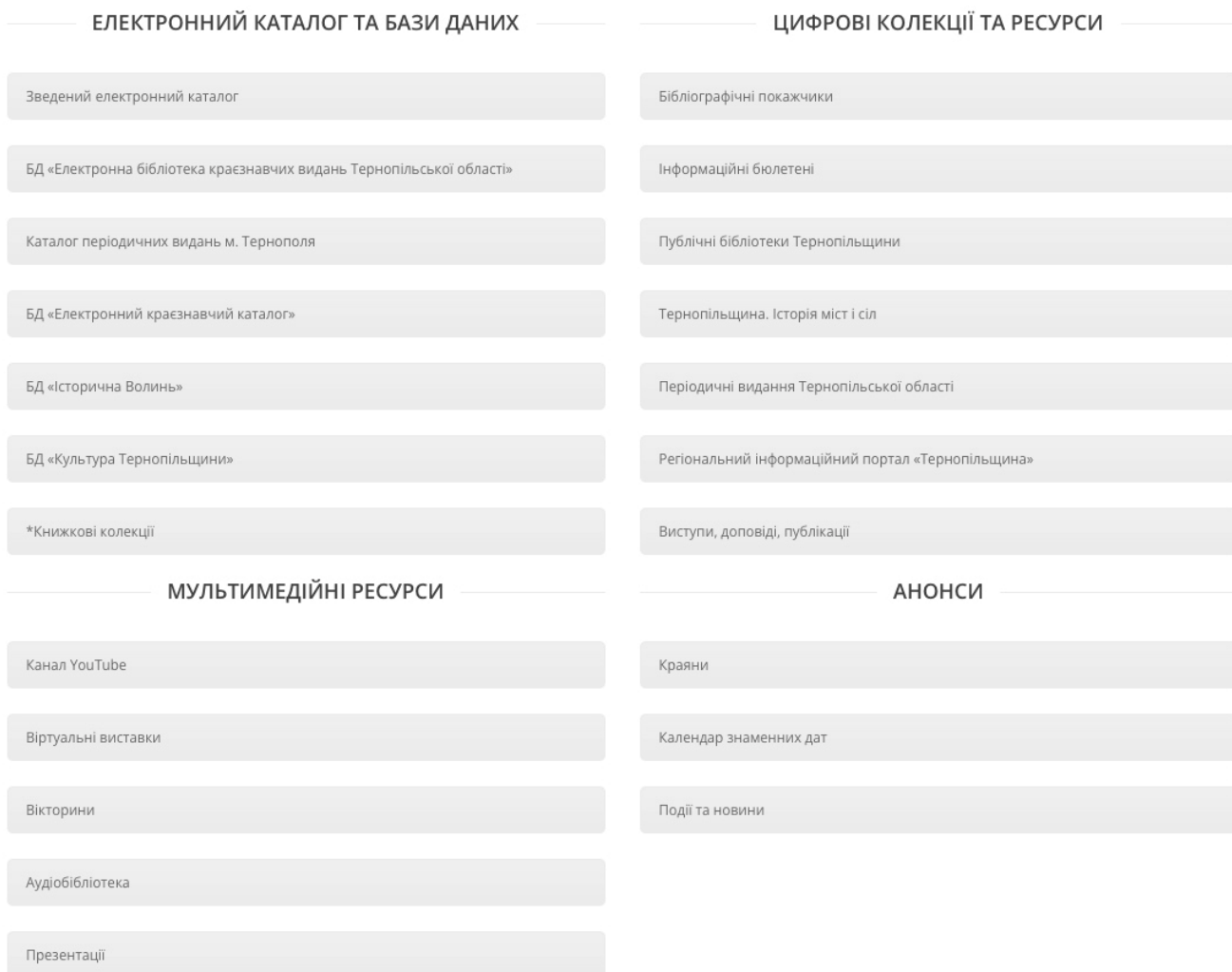

Рисунок. Краєзнавчий навігатор ТОУНБ [31]

